

ความร่วมมือของผู้มีส่วนได้เสียเพื่อการฟื้นฟูที่ว่างสาธารณะ เพื่อการนันทนาการของชุมชนนิคมอุตสาหกรรม กรณีศึกษา: โครงการเมืองใหม่บางพลี วาระที่ 1*

The Collaboration of Stakeholders for Neighborhood Open Space Revitalization of Industrial Estate Community: The Case of Bang Plee New Town 1st Phase

ณัฐวุฒิ อัสวโกวิทวงศ์¹ และสุกุมารภรณ์ จงภักดี²

¹คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีปทุม

²ฝ่ายโครงการเมืองใหม่ การเคหะแห่งชาติ

Nuttawut Usavagovitwong¹ and Sukumaporn Jongpukdee²

¹Faculty of Architecture, Sripatum University

²New Town Project Department, The National Housing Authority

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์ที่จะเสนอแนวทางการแก้ไขปัญหาการใช้ที่ว่างสาธารณะเพื่อการนันทนาการในชุมชนนิคมอุตสาหกรรมที่ได้ประสบปัญหาขาดการดูแลรักษาทั้งจากชุมชนและหน่วยงานเจ้าของพื้นที่ โดยอาศัยการสร้างความร่วมมือร่วมกันระหว่างผู้มีส่วนได้เสีย เพื่อเป็นแนวทางในการพัฒนาพื้นที่ว่างสาธารณะให้เกิดประโยชน์สูงสุดต่อชุมชนทั้งด้านเศรษฐกิจและสังคม คณะผู้วิจัยได้ทำการสำรวจ และศึกษาสภาพปัญหาในภาพรวม โดยใช้กรณีศึกษาในชุมชนนิคมอุตสาหกรรมเมืองใหม่บางพลี ในการศึกษาที่กำหนดแนวทางการศึกษาไว้ 3 ขั้นตอนคือ ขั้นตอนที่หนึ่ง ได้แก่ การสำรวจข้อมูลเชิงเศรษฐกิจ-สังคมของชุมชน เพื่อรวบรวมทัศนคติและความต้องการของคนในชุมชนต่อการใช้พื้นที่สาธารณะ โดยใช้แบบสอบถามและการสัมภาษณ์ตัวแทนชุมชน ขั้นตอนที่สอง สำรวจความสัมพันธ์เชิงสถาบันของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการดูแลชุมชน เพื่อประเมินศักยภาพและข้อจำกัดในการดูแลรักษาที่ว่างฯ ดังกล่าว ทั้งในเชิงทรัพยากร และอำนาจหน้าที่ของหน่วยงาน โดยใช้วิธีการสัมภาษณ์เจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องทั้งในระดับนโยบายและระดับปฏิบัติการ และขั้นตอนสุดท้าย ได้แก่ การวิเคราะห์ความสัมพันธ์ของปัญหาในเชิงโครงสร้างเพื่อนำเสนอแนวทางการแก้ปัญหา โดยผลการศึกษาพบว่าแนวทางที่เหมาะสมโดยพิจารณาถึงความเป็นไปได้ ได้แก่ การสร้างความร่วมมือร่วมกันของผู้มีส่วนได้เสียที่เกี่ยวข้องในหลายรูปแบบเพื่อเสริมศักยภาพซึ่งกันและกัน อันจะนำไปสู่การฟื้นฟูที่ว่างสาธารณะ ในชุมชนอย่างเป็นรูปธรรม

* บทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของงานวิจัยเรื่อง “การฟื้นฟูพื้นที่ว่างสาธารณะในชุมชนที่อยู่อาศัยของรัฐ, กรณีศึกษา: โครงการเคหะชุมชนเมืองใหม่บางพลี วาระที่ 1” สภาวิจัยแห่งชาติ, กรุงเทพฯ, 2547. คณะผู้วิจัยขอขอบคุณสภาวิจัยแห่งชาติที่ให้การอุดหนุนงานวิจัย มา ณ โอกาสนี้

Abstract

This article is aimed at proposing the solutions to solve the problem of deteriorated recreational space within an industrial community. The solutions employ collaboration between stakeholders in order to achieve the best recreational space revitalization for communities both in an economic aspect and social aspect. The research team study communities located in Bangplee New Town, Samutprakarn Province- a new town with an industrial estate. The research process is divided into three steps. The first step is collection of data related to social and economic aspects of dwellers in order to assess their attitudes and needs. In this step, the researchers employ questionnaires survey and interviewing methods. In the second step, the researchers collect data of institutions who responsible for recreational space maintenance and development to assess their potential and limitation in terms of resources, authority and power. The research methods employ in this step are interviewing both at implementation level staffs and policy-planning level staffs. In the last step, the researchers analyze the structural relationship of the problems to propose the solutions. The research reveal that the most appropriate solutions is to build collaboration between stakeholders in different ways in order to enable each partner to take part in the revitalization process which finally entails a sustainable recreational space revitalization.

คำสำคัญ (Keywords)

ผู้มีส่วนได้เสีย (Stakeholders)

การสร้างความร่วมมือ (Building Collaboration)

ธรรมาภิบาล (Good Governance)

พื้นที่ว่างสาธารณะเพื่อการนันทนาการ (Recreational Space)

บทนำ: ชุมชนนิคมอุตสาหกรรมในเขตเมืองใหญ่และปัญหาการใช้พื้นที่ว่างสาธารณะของชุมชน

นิคมอุตสาหกรรมในประเทศไทยได้เกิดขึ้นมากกว่า 30 ปีแล้ว โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อตอบสนองต่อการขยายตัวของเศรษฐกิจระดับมหภาคของประเทศ ซึ่งขณะนั้นได้เกิดการขยายตัวของภาคอุตสาหกรรมอย่างมาก [1] การเกิดขึ้นของนิคมอุตสาหกรรมนั้นดึงดูดให้เกิดการเคลื่อนย้ายแรงงานจากชนบทเข้าสู่พื้นที่นิคมอุตสาหกรรมเป็นจำนวนมาก ในขณะที่การจัดตั้งนิคมอุตสาหกรรมที่สำคัญได้กระจุกกระจายอยู่โดยรอบบริเวณชานเมืองของกรุงเทพมหานคร ในฐานะที่เป็นเมืองหลวงที่มีความสำคัญทางเศรษฐกิจ อาทินิคมอุตสาหกรรมบางพลี นิคมอุตสาหกรรมบางชัน นิคมอุตสาหกรรมลาดกระบัง เป็นต้น

จากการเคลื่อนย้ายแรงงานเข้าสู่นิคมอุตสาหกรรมดังกล่าวส่งผลให้เกิดความต้องการด้านที่อยู่อาศัยจำนวนมาก โดยเฉพาะที่สัมพันธ์กับกลุ่มผู้ใช้แรงงานโดยตรง ในปี พ.ศ. 2523 ได้เกิดแนวคิดโครงการเมืองใหม่ขึ้น โดยการเคหะแห่งชาติ ซึ่งเป็นหน่วยงานหลักในการวางแผนเพื่อแก้ปัญหาที่อยู่อาศัยได้ร่วมมือกันกับการนิคมอุตสาหกรรมแห่งประเทศไทย ดำเนินการก่อสร้างโครงการเมืองใหม่บางพลี ในลักษณะเมืองที่สมบูรณ์ในตัวเอง (Self-contained Town) โดยเป็นการสร้างเมือง ซึ่งประกอบด้วยแหล่งงาน ที่อยู่อาศัย สาธารณูปโภค และสาธารณูปการ เช่น ที่ทำการส่วนราชการ โรงเรียน โรงพยาบาล ร้านค้า ตลาด สวนสาธารณะ ตลอดจนระบบขนส่งมวลชน ฯลฯ ที่พร้อมสรรพให้แก่ผู้อยู่อาศัย [2] แนวคิดดังกล่าวมีวัตถุประสงค์หลักเพื่อป้องกันปัญหาสิ่งแวดล้อมต่าง ๆ อย่างที่เมืองโดยทั่วไปประสบอยู่ อาทิ ปัญหาการขยายตัวของเมืองอย่างไร้ทิศทาง ปัญหาการใช้ที่ดินอย่างไร้ประสิทธิภาพ ปัญหาการใช้พลังงานเนื่องจากการสัญจรระหว่างที่พักอาศัยกับแหล่งงาน ปัญหาการขาดสาธารณูปการในชุมชน ฯลฯ [3] แนวความคิดดังกล่าวได้รับอิทธิพลมาจาก *สำนักวางแผนชิคาโก (Chicago planning school)* นำโดย Robert E. Park โดยมีฐานความคิดที่จะสร้างชุมชนเมือง (Urban ecological community) ที่ชีวิตผู้คนสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อม และระบบคุณค่าเฉพาะของชุมชน [4, 5]

ฝ่ายโครงการเมืองใหม่ การเคหะแห่งชาติเป็นผู้มีหน้าที่ออกแบบวางผังการใช้ที่ดิน ผังสาธารณูปโภคต่าง ๆ ตลอดจนก่อสร้างโครงการทั้งหมด สำหรับรูปแบบอาคารพักอาศัยนั้นได้กำหนดลักษณะตามความสามารถในการจ่าย (Affordability) หรือพื้นฐานทางเศรษฐกิจของผู้อยู่อาศัยเป็นหลัก โดยได้กำหนดรูปแบบทางเลือกในการสร้างที่พักอาศัย อาทิ Site & Service แพลต ดีกแคว ทาวน์เฮาส์ บ้านแฝด จนถึงบ้านเดี่ยว การวางผังในส่วนของการเคหะ ได้จัดให้มีพื้นที่ว่างสาธารณะ เพื่อการนันทนาการ (Open space) [6] ส่วนกลางในระดับละแวกบ้าน (Neighborhood) เพื่อเป็นพื้นที่พบปะสังสรรค์และแลกเปลี่ยนความคิดเห็นของคนในชุมชน ในลักษณะ Neighborhood open space โดยคาดหวังให้เกิดความสัมพันธ์ที่ดีในระดับละแวกบ้าน และขยายสู่ระดับชุมชนในวงกว้าง ตามแนวความคิดของ Park

แต่ความคาดหวังดังกล่าวไม่ประสบผลสำเร็จเท่าที่ควรด้วยเหตุผลอย่างน้อยสามประการ ได้แก่ ประการแรกพื้นที่ว่างสาธารณะ ไม่ได้รับการดูแลให้อยู่ในสภาพดีทั้งจากชุมชนและการเคหะฯ [7] และเสื่อมโทรมลงจากเมื่อครั้งเริ่มต้นโครงการเป็นอันมาก ทำให้ไม่ดึงดูดให้คนในชุมชนมาใช้พื้นที่ฯ ประกอบกับเมื่อเมืองมีการขยายตัว ทำให้พื้นที่นิคมอุตสาหกรรมที่ครั้งหนึ่งจัดว่าอยู่นอกเมืองได้เปลี่ยนลักษณะกลายเป็นพื้นที่ชานเมือง อีกทั้งการพัฒนาาระบบขนส่งมวลชนที่ดีขึ้นและมีสาธารณูปการ อาทิ ห้างสรรพสินค้า ร้านค้า ฯลฯ เกิดขึ้น ทำให้คนในชุมชนมีทางเลือกอื่นในการใช้เวลาว่างในการนันทนาการ นอกเหนือไปจากการใช้เวลาสั้นๆ ในพื้นที่ว่างสาธารณะ ระดับละแวกบ้าน ประการที่สอง ความสัมพันธ์อันดีภายในชุมชนไม่ได้เกิดขึ้นผ่านการใช้ที่ว่างสาธารณะฯ เนื่องจากลักษณะพื้นฐานของประชากรที่เป็นผู้ใช้แรงงาน และไม่ใคร่จะมีความคิดที่จะลงหลักปักฐานสร้างครอบครัวมากนัก ตัวอย่างเช่น ในชุมชนนิคมอุตสาหกรรมบางพลี ขนาดของครัวเรือนโดยเฉลี่ยอยู่ที่ 1.64 คนต่อครัวเรือน ในปี พ.ศ. 2545 และ 2.04 คนต่อครัวเรือน ในปี พ.ศ. 2546 [8] ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่า กลุ่มผู้อยู่อาศัยในพื้นที่มีความเป็นครอบครัวเดี่ยวสูง แสดงให้เห็นว่ามีกลุ่มแรงงานจำนวนหนึ่งที่มีการลงหลักปักฐานในชุมชนเพียงช่วงสั้น ๆ [9] ในขณะที่เดียวกัน ก็มีกลุ่มผู้อยู่อาศัยที่มีกลุ่มที่อาศัยอยู่ในโครงการเป็นการถาวรและมีส่วนในการสร้างสรรค์ชุมชนส่วนนี้เป็นเหตุผลหนึ่งที่ทำให้ในข้อเท็จจริงแล้ว ชุมชนนิคมอุตสาหกรรมกลายเป็นชุมชนที่มีความแตกต่างหลากหลาย (Diversified community) ทั้งจากกลุ่มผู้ใช้แรงงาน กลุ่มคนทำงาน ข้าราชการ ผู้ประกอบการ ฯลฯ ในขณะที่พื้นที่ว่างสาธารณะฯ ถูกกำหนดและออกแบบโดยอาศัยฐานคิดที่

คนในชุมชนมีลักษณะพื้นฐานทางสังคม-เศรษฐกิจไม่แตกต่างกันมากนัก (Closed neighborhood) เมื่อพื้นที่ๆ ขาดการดูแล และด้วยความหลากหลายดังกล่าวนี้ ทำให้คนในชุมชนจำนวนหนึ่งไม่กล้าใช้พื้นที่ว่างสาธารณะ [10] ด้วยเหตุผลความปลอดภัย ประการที่สาม พื้นที่ว่างสาธารณะบางส่วนได้ถูกบุกรุก อันเนื่องมาจากสาเหตุที่เกิดการปล่อยร้างเป็นระยะเวลานาน บางส่วนของพื้นที่ถูกใช้ในลักษณะต่าง ๆ เช่น ที่จอดรถ เติงร้านค้า หรือที่ทิ้งขยะ เป็นต้น จากเหตุผลที่กล่าวมาทั้งหมดทำให้เจตจำนงของพื้นที่ว่างสาธารณะในระดับละแวกบ้านไม่อาจตอบสนองวัตถุประสงค์เบื้องต้นที่ต้องการให้เป็นพื้นที่สร้างสรรค์ของคนในชุมชนได้อย่างมีประสิทธิภาพอีกต่อไป

การที่จะเข้าใจปัญหาในระดับโครงสร้างของความล้มเหลวในการใช้พื้นที่ว่างสาธารณะเพื่อการนันทนาการในชุมชนนิคมอุตสาหกรรมและการหาแนวทางการแก้ปัญหา นั้นจำเป็นต้องอาศัยแนวความคิดและทฤษฎีที่เชื่อมโยงมิติทางสังคม-เศรษฐกิจรัฐกิจ และการวางแผน (Planning) เข้าด้วยกัน เพราะปัญหาดังกล่าวซับซ้อนเกินกว่าแนวทางแก้ปัญหาเชิงกายภาพอย่างเดียวจะทำได้ ทฤษฎีเหล่านั้น ได้แก่ ทฤษฎีด้านชุมชนเมือง (Urban neighborhood theory) ทฤษฎีการบริหารจัดการรัฐกิจท้องถิ่น (Urban regime theory and governance) ความสัมพันธ์ของพฤติกรรมคนเมืองต่อสภาพแวดล้อมกายภาพ ทฤษฎี และแนวคิดการสร้างความร่วมมือแบบทวีภาคีและพหุภาคีของผู้มีส่วนได้เสีย (Partnership and collaborative building) เพื่อให้เกิดการแก้ปัญหาที่ตอบสนองแก่ผู้ที่เกี่ยวข้องทุกฝ่ายอย่างเป็นรูปธรรม

การจัดการพื้นที่ว่างสาธารณะ: ทฤษฎีและแนวความคิด

พื้นที่ว่างสาธารณะนั้นในความหมายโดยกว้าง ๆ มีความสำคัญ ในฐานะที่เป็นสถานที่ที่พักผ่อนนันทนาการและนันทนาการ ที่สนทนาปะของของคนในชุมชน ตลอดจนถึงพื้นที่ซื้อขายแลกเปลี่ยนสินค้าได้ [11] หรืออาจกล่าวได้ว่า เป็นพื้นที่ที่คนในชุมชนมาปฏิสัมพันธ์กัน จากการสำรวจทฤษฎีและวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องในการสร้างความร่วมมือเพื่อฟื้นฟูพื้นที่ว่างสาธารณะ ซึ่งมีแนวคิดที่เกี่ยวข้อง 3 แนวคิด ประกอบด้วย 1) แนวคิดเกี่ยวกับพื้นที่ว่างสาธารณะ 2) แนวคิดในการจัดการพื้นที่ว่างสาธารณะเชิงสถาบัน และ 3) แนวคิดการสร้างกลไกฟื้นฟูพื้นที่ว่างสาธารณะ โดยมีสาระสำคัญดังนี้

แนวคิดเกี่ยวกับพื้นที่ว่างสาธารณะ ประกอบด้วยประเด็นสำคัญอย่างน้อย สามประเด็นคือ ด้านกายภาพ ด้านสังคม และด้านพฤติกรรมวัฒนธรรม ทางด้านกายภาพได้มีการศึกษาทั้งทางด้านขนาด รูปร่าง และลักษณะการปิดล้อมของพื้นที่ที่มีผลต่อพฤติกรรมการใช้พื้นที่ ความสัมพันธ์ของตำแหน่งที่ตั้งกับที่พักอาศัย [12] แต่ถึงแม้ว่าปัจจัยได้ลักษณะทางกายภาพจะมีผลต่อพฤติกรรมการใช้พื้นที่ว่างสาธารณะ โดยงานศึกษาก่อนหน้านี้ พบว่าความสัมพันธ์ของพื้นที่ปิดล้อมและความสูงมีความสัมพันธ์ต่อพฤติกรรมกรรวมกลุ่มของคน [13] หรือขนาดความกว้างต่อความยาวของพื้นที่ก็ยังมีผลต่อพฤติกรรมการใช้พื้นที่ว่างสาธารณะ [14] อย่างไรก็ตาม แนวคิดเกี่ยวกับความสัมพันธ์ดังกล่าวนั้นจำกัดอยู่ด้วยเงื่อนไขที่ว่างสาธารณะอยู่ในสภาพที่ใช้ประโยชน์ได้ดีหรือไม่ ในขณะที่สถานการณ์ปัจจุบันของที่ว่างสาธารณะในชุมชนนิคมอุตสาหกรรมกลับไม่อยู่ในเงื่อนไขดังกล่าว

แนวคิดด้านสังคมและพฤติกรรม-วัฒนธรรม กลับเป็นแนวคิดพื้นฐานในการบ่งชี้ว่าที่ว่างสาธารณะหนึ่งจะประสบความสำเร็จในการตอบสนองการใช้งานของคนในชุมชนหรือไม่ [15] ได้ให้ข้อคิดเห็นว่า พื้นที่สาธารณะที่ประสบความสำเร็จในการดูแล เนื่องมาจากคนเกิดความรู้สึกว่ามีใครเป็นเจ้าของ ที่สุดแล้วพื้นที่นั้นก็จะเสื่อมโทรมลง นอกจากนี้ การที่พื้นที่ว่างสาธารณะ ไม่อาจตอบสนองความแตกต่างทางสังคม-เศรษฐกิจของผู้ใช้สอยได้ ซึ่งที่ผ่านมานั้นพื้นที่ว่างสาธารณะ ถูกกำหนด โดยคำนึงถึงความสอดคล้องเพียงด้านปริมาณผู้ใช้สอยเท่านั้น [16] เช่นเดียวกับแนวคิดด้านพฤติกรรม-วัฒนธรรม ที่ เวลาว่าง เพศ อายุ ระดับรายได้ [17] กลับมีผลอย่างมีนัยยะสำคัญต่อการใช้พื้นที่ว่างสาธารณะ [18, 19]

ในส่วนของแนวคิดเกี่ยวกับการจัดการพื้นที่ว่างสาธารณะเชิงสถาบัน ซึ่งเป็นการพิจารณาการเตรียมพื้นที่ว่างสาธารณะ โดยคาดหวังให้เกิดผู้ใช้สอยโดยขนาดพื้นที่ว่างสาธารณะคำนวณจากปริมาณผู้อยู่อาศัย เพื่อกำหนดขนาดที่เหมาะสมของพื้นที่ว่างสาธารณะ นั้น ไม่อาจส่งผลให้พื้นที่ว่างสาธารณะ ประสบผลสำเร็จตอบสนองผู้ใช้ได้โดยอัตโนมัติ หากแต่กิจกรรมที่เกิดขึ้นในนั้น ย่อมสร้างความรู้สึกให้เกิดความน่าใช้งานของที่ว่างสาธารณะ เพราะที่ว่างสาธารณะเฉย ๆ โดยไม่อาจจะพูดได้ว่าที่ว่างสาธารณะ นั้นมีประโยชน์ใช้สอยเพื่ออะไรนั้น ย่อมไม่ดึงดูดให้ผู้คนเข้าไปใช้แน่นอน [20, 21] การรักษาคุณลักษณะที่ดีของที่ว่างสาธารณะ นั้น

นอกจากการระบุถึงกิจกรรมที่ต้องการให้เกิดในที่ว่างสาธารณะใด ๆ โดยสะท้อนออกมาทางการออกแบบกายภาพแล้ว การจัดการให้กิจกรรมนั้นคงอยู่เป็นส่วนสำคัญที่สุด ซึ่งในประเด็นนี้เกี่ยวพันโดยตรงกับความสามารถในการดูแลพื้นที่ทั้งในด้านการจัดสรรทรัพยากร และความสามารถในการบริหารจัดการของหน่วยงานเจ้าของพื้นที่ ซึ่งในประเด็นหลังได้นำมาสู่การศึกษาทางด้านการบริหารรัฐกิจ และธรรมาภิบาลเมือง (Urban governance) การมีส่วนร่วมของประชาชน (Citizen participation) และการสร้างภาคีในการแก้ปัญหาสภาพแวดล้อมเมือง (Partnership in urban management) ควบคู่ซึ่งในบางกรณีนั้น มีความสำคัญไปกว่าการศึกษาเชิงกายภาพแต่เพียงฝ่ายเดียว [22 - 24] เนื่องจากรัฐสวัสดิการ (welfare state) ได้ประสบปัญหาการไม่สามารถกระจายการให้บริการสาธารณูปโภคและสาธารณูปการที่จำเป็นแก่เมือง (Urban service delivery) อย่างมีประสิทธิภาพ [25]

ความพยายามที่จะลดภาวะภาคีรัฐนี้ได้นำไปสู่แนวทางการแก้ปัญหาหลายแนวทาง อย่างไรก็ตาม ทัศนคติการจัดการเมืองกระแสหลักนั้น เน้นการวิเคราะห์จากบริบทเชิงสถาบันที่ปัญหานั้นดำรงอยู่ โดยสำหรับการพัฒนาการให้บริการสาธารณูปโภคและสาธารณูปการนั้น ในระดับท้องถิ่น ได้แก่ การสร้างความร่วมมือกับสถาบันทั้งในและนอกหน่วยงานรัฐ ท้องถิ่น (Partnership) เช่น ในระดับทวิภาคี ได้แก่ การสร้างความร่วมมือระหว่างรัฐกับเอกชน (public-private partnership) โดยใช้กลไกตลาด หรือการสร้างความเข้มแข็งแก่ชุมชน [26 - 29] เพื่อให้ชุมชนสามารถบริหารจัดการสภาพแวดล้อมของตนเอง (Community building) ในระดับพหุภาคี ได้แก่ การสร้างความร่วมมือร่วมกันระหว่างรัฐ ชุมชน และภาคเอกชน [30 - 32] โดยทั้งนี้ทั้งนั้น ปัจจัยสำคัญที่จะเกิดความร่วมมือเหล่านี้ อยู่ที่ระดับการมีส่วนร่วมที่หน่วยงานรัฐท้องถิ่นอนุญาต ให้ผู้มีส่วนได้เสียเข้าร่วม [33] ตลอดไปถึงการปฏิรูปการจัดการของหน่วยงานรัฐท้องถิ่นให้เกิดประสิทธิภาพยิ่งขึ้น (New public management [34]) และการเพิ่มขีดความสามารถในการบริหารจัดการของภาครัฐและชุมชน [35, 36]

ส่วนสุดท้ายกล่าวถึงแนวคิดเกี่ยวกับการสร้างกลไกฟื้นฟูพื้นที่ว่างสาธารณะ โดยขณะที่แนวคิดเรื่องการสร้างกลไกการมีส่วนร่วม การสร้างความร่วมมือเพื่อแก้ปัญหา การขาดประสิทธิภาพในการดูแลสาธารณูปโภค รวมถึงที่ว่างสาธารณะของหน่วยงานรัฐท้องถิ่นเป็นการศึกษาจากมุมมองแบบภววิสัย

(Objective) และเป็นมุมมองจากหน่วยงานรัฐท้องถิ่น เพราะระดับในการสร้างความร่วมมือที่สัมพันธ์โดยตรงกับการเพิ่มอำนาจการต่อรองของชุมชนหรือองค์กรอื่น ๆ ที่สามารถทำต่อหน่วยงานท้องถิ่นได้ ได้มีงานศึกษาแนวคิดการสร้างกลไกในการฟื้นฟูที่ว่างสาธารณะ อย่างน้อยสองแนวทาง แนวทางแรกเป็นการสร้างกลไกผ่านสถาบัน (Institutional approach) ได้แก่ หน่วยงานรัฐท้องถิ่นเอง เช่น การสร้างกิจกรรมบนที่ว่างสาธารณะฯ ให้สัมพันธ์กับกิจกรรมทางเศรษฐกิจเพื่อให้รัฐมีรายได้ในการดูแลที่ว่างเหล่านั้น [37] ในขณะที่อีกแนวทางหนึ่งสามารถทำได้โดยการสร้างกลไกในการผลักดันให้เกิดการมีส่วนร่วมอย่างแท้จริงของผู้มีส่วนได้เสีย ตลอดไปถึงการสร้างอำนาจให้กับชุมชน (Empowerment) ในการมีอำนาจร่วมตัดสินใจในโครงการต่าง ๆ ที่ภาครัฐดำเนินการโดยมีผลกระทบต่อชุมชน ทั้งในด้านการจัดการองค์กรชุมชนและการสร้างความเคลื่อนไหวด้านการพัฒนาให้เกิดในชุมชน [38, 39] และการสร้างยุทธศาสตร์ให้เกิดการมีส่วนร่วมในชุมชน [40] ตลอดจนจนถึงการศึกษาโครงสร้างอำนาจในชุมชน [41] เพื่อให้เห็นลักษณะความสัมพันธ์ภายใน อันนำไปสู่การเข้าใจชุมชนได้ดียิ่งขึ้น

อย่างไรก็ดี วิธีการหรือแนวทางที่มีการศึกษาทั้งหมดนั้น สิ่งที่มีส่วนสำคัญที่ทำให้แนวทางหนึ่งแนวทางใดเหมาะสมในการแก้ปัญหา หรือเป็นการประสานกันระหว่างแนวทางต่าง ๆ อยู่ที่ลักษณะพื้นฐานโครงสร้างของหน่วยงานราชการท้องถิ่นเป็นสำคัญ [42, 43] กล่าวคือ ถ้าหน่วยงานรัฐท้องถิ่นมีลักษณะปิดกัน หรือชุมชนมีระดับการมีส่วนร่วมน้อย และการบริหารจัดการภาครัฐมีลักษณะการรวมศูนย์ แนวทางที่เหมาะสม ได้แก่ การสร้างความร่วมมือระหว่างรัฐและเอกชน ถือเป็นสิ่งที่มีความสำคัญในระดับต้น ๆ ในขณะที่ถ้าหากหน่วยงานรัฐท้องถิ่นมีลักษณะเปิด หรือชุมชนมีระดับการมีส่วนร่วมได้มากขึ้น แนวทางที่เหมาะสมอาจเป็นการสร้างความร่วมมือร่วมกันระหว่างรัฐและชุมชน โดยมีเป้าหมายสูงสุดที่การให้ชุมชนสามารถบริหารจัดการพื้นที่ๆ ได้ด้วยตัวเอง หรืออาจเป็นการสร้างความร่วมมือร่วมกันแบบไตรภาคี ระหว่างรัฐ ชุมชน และภาคเอกชน ซึ่งการค้นหาแนวทางที่เหมาะสมในการฟื้นฟูที่ว่างสาธารณะฯ จำเป็นต้องเข้าใจถึงบริบทของหน่วยงานรัฐ ท้องถิ่น ลักษณะชุมชนของชุมชนนิคมอุตสาหกรรม และความสัมพันธ์ระหว่างรัฐกับชุมชน

วิธีการวิจัยและสมมติฐานการวิจัย

คณะผู้วิจัยได้เลือกชุมชนในนิคมอุตสาหกรรมเมืองใหม่บางพลีเป็นกรณีศึกษา โดยได้ทำการศึกษาข้อมูล 3 กลุ่มตัวแปร ได้แก่ ตัวแปรด้านคุณลักษณะกายภาพของที่ว่างสาธารณะ ประกอบด้วย สภาพแวดล้อมโดยรวมของพื้นที่และลักษณะการใช้พื้นที่ในปัจจุบัน ตัวแปรด้านคุณลักษณะของชุมชน ประกอบด้วย ทศนคติต่อสภาพที่ว่างสาธารณะ ความต้องการของคนในชุมชน และพฤติกรรมการใช้สอย [44], [45 - 48] การจัดการองค์การชุมชน ได้แก่ ขีดความสามารถศักยภาพ-ข้อจำกัด [49 - 51] ความสัมพันธ์ขององค์การชุมชนที่มีต่อหน่วยงานที่ดูแลพื้นที่ [52 - 54] และตัวแปรด้านสถานการณ์ การบริหารจัดการพื้นที่ว่างสาธารณะ ประกอบด้วย นโยบายการจัดการพื้นที่ว่างสาธารณะ ของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง การประเมินขีดความสามารถ-ศักยภาพ-ข้อจำกัดในการฟื้นฟู [55, 56] ความสัมพันธ์ของหน่วยราชการท้องถิ่นต่อผู้มีส่วนได้เสียในการใช้พื้นที่ [57, 58]

โดยขั้นตอนการเก็บข้อมูลการวิจัยในส่วนของตัวแปรด้านคุณลักษณะทางกายภาพและด้านคุณลักษณะชุมชน คณะผู้วิจัยใช้ข้อมูลจากการสำรวจและแบบสอบถาม เป็นรายครัวเรือนจากกลุ่มตัวอย่างจำนวน 395 ชุด จากขนาดประชากร 5,205 ครัวเรือน ในส่วนของการบริหารจัดการที่ว่างสาธารณะและความสัมพันธ์ของหน่วยงานท้องถิ่นกับชุมชน ในส่วนแรกได้ใช้ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ในส่วนของนโยบายการจัดการที่ว่างสาธารณะ ศักยภาพ และข้อจำกัด ทั้งจากเทศบาลฯ และการเคหะฯ ได้แก่ เจ้าหน้าที่ระดับนโยบายและระดับปฏิบัติการ ในส่วนขององค์การชุมชน ใช้วิธีการเก็บข้อมูลทั้งการสัมภาษณ์แบบเป็นทางการและไม่เป็นทางการจากผู้นำชุมชนแต่ละชุมชน เพื่อประเมินขีดความสามารถขององค์การชุมชน-ศักยภาพ-ข้อจำกัด ตลอดจนจนถึงแนวทางการฟื้นฟูที่ว่างสาธารณะจากมุมมองของผู้อาศัย

สมมติฐานในการวิจัยนั้น คณะผู้วิจัยมีสมมติฐานประการที่หนึ่งคือ แนวทางการแก้ปัญหาการฟื้นฟูพื้นที่ว่างสาธารณะ ควรจะต้องสร้างความร่วมมือให้เกิดขึ้นระหว่างผู้มีส่วนได้เสีย [59 - 61] ได้แก่ ชุมชน เทศบาลฯ การเคหะฯ ตลอดจนผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง เช่น ภาคเอกชน ผู้ประกอบการ จึงสามารถสร้างกิจกรรมการใช้พื้นที่ที่มีประสิทธิผลมากกว่าปัจจุบัน และเกิดความเป็นธรรมแก่ทุกฝ่าย ประการที่สองคือ การสร้างกลไกความร่วมมือดังกล่าวจะต้องอาศัยกลไก

ทางเศรษฐกิจเป็นแนวทางหลัก [62] เนื่องจากสภาพปัญหาที่เกิดขึ้นในปัจจุบันมีสาเหตุสำคัญมาจากความล้มเหลวในการจัดการสรรงบประมาณการดูแล แต่ในขณะเดียวกันชุมชนนั้นจำเป็นต้องสามารถเข้าไปมีส่วนร่วมรับรู้ในการตัดสินใจวางแผน เสนอแนะ โดยคุณลักษณะดังกล่าวนี้ ในระยะยาวต้องมาจากการสร้างความเข้มแข็งให้เกิดขึ้นในชุมชนและองค์การชุมชน [63 - 67] ทั้งในด้านการสร้างอำนาจต่อการสร้างเครือข่ายชุมชนในหลายกิจกรรม

กรณีศึกษา: โครงการเมืองใหม่บางพลี วาระที่ 1 การเคหะแห่งชาติ

ชุมชนในนิคมอุตสาหกรรมเมืองใหม่บางพลี ระยะที่ 1 ประกอบด้วย ชุมชน 8 ชุมชน บนพื้นที่ประมาณ 550 ไร่ มีประชากรทั้งสิ้นประมาณ 14,595 คน (ตามทะเบียนราษฎร) ประชากรส่วนใหญ่ประมาณร้อยละ 49 ประกอบอาชีพในโรงงานอุตสาหกรรม ร้อยละ 20 ประกอบอาชีพเป็นลูกจ้างบริษัทเอกชน ร้อยละ 12 ประกอบ อาชีพค้าขาย และร้อยละ 5 เป็นข้าราชการและพนักงานรัฐวิสาหกิจ [68] ปัจจุบันพื้นที่ของชุมชนอยู่ในความดูแลของเทศบาลตำบลบางเสาธง ซึ่งสามารถแบ่งตามลักษณะกายภาพของที่อยู่อาศัยออกได้เป็นชุมชนที่มีรูปแบบบ้านพักอาศัยแบบ Site & Services จำนวน 4 ชุมชน (ชุมชน 201, 202, 203 และ 204) ชุมชนที่มีรูปแบบบ้านพักอาศัยแบบทาวน์เฮ้าส์ 2 ชุมชน (ชุมชน 40 รีมคลอง, 40 ปี) และชุมชนที่มีรูปแบบบ้านพักอาศัย แบบบ้านแฝด (ชุมชน 50 รีมคลอง, 50 ปี) ตามลำดับ โดยแต่ละชุมชนจะมีคณะกรรมการชุมชนเป็นตัวกลางระหว่างผู้อยู่อาศัยกับเทศบาลฯ ในการร้องเรียนหรือประสานงานติดต่อในเรื่องต่าง ๆ สวัสดิภาพและปัญหาต่าง ๆ นอกจากนั้นคณะกรรมการชุมชนยังเป็นตัวกลางสร้างกิจกรรมในชุมชนด้านต่าง ๆ เช่น การส่งเสริมอาชีพ กลุ่มออมทรัพย์ กลุ่มผู้สูงอายุ โดยมีการประสานงานกันเป็นเครือข่ายระหว่างชุมชนเพื่อการพัฒนาชุมชนในด้านต่าง ๆ

ในส่วนของที่ว่างสาธารณะ ในชุมชนนิคมอุตสาหกรรมเมืองใหม่บางพลีเป็นที่ว่างเพื่อการนันทนาการระดับละแวกบ้านที่เชื่อมต่อกันระหว่างแต่ละชุมชนมีขนาดพื้นที่โดยรวม 44.28 ไร่ [69] โดยมีลักษณะเป็นสวนหย่อมหลัง

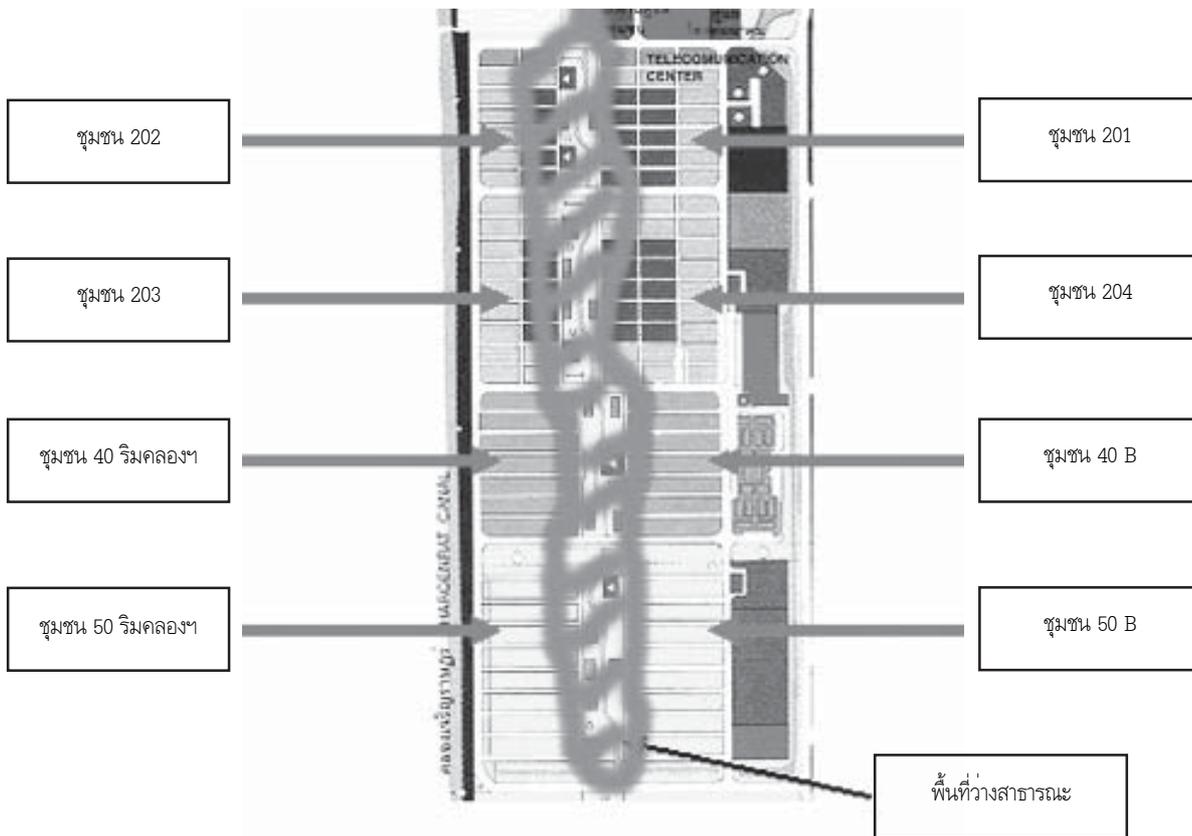
ความต้องการ-ทัศนคติ และระดับการมีส่วนร่วมของชุมชนต่อ การฟื้นฟูที่ว่างสาธารณะฯ

ชุมชน (ดูรูปที่ 1) [70] ซึ่งตามผังแม่บทเดิม การเคหะฯ ต้องการให้เป็นพื้นที่นันทนาการชุมชน ซึ่งในระยะแรกของโครงการ การเคหะฯ ได้จัดที่ว่างสาธารณะฯ ตามแผนที่วางไว้ แต่ได้ประสบปัญหาการขาดงบประมาณดูแล ซึ่งสภาพปัจจุบันในที่สุดการใช้ประโยชน์ที่ดินไม่ได้สัมฤทธิ์ผล โดยพื้นที่ส่วนหนึ่งถูกกันไว้เป็นที่จอดรถในชุมชน [71] บางส่วนถูกปล่อยทิ้งร้างและเป็นพื้นที่ทิ้งขยะ และอีก 2 ใน 8 แห่ง ได้มีผู้อาศัยภายนอกชุมชน ตั้งเพิงร้านค้า อาหารสด จนเกิดปัญหาขยะ สิ่งปฏิกูลตามมาเป็นการลดความดึงดูดในการใช้สอยของพื้นที่ลงมาเป็นอย่างมาก

จากตารางที่ 1 ซึ่งให้เห็นว่าที่ว่างสาธารณะฯ ที่เดิมกำหนดให้เป็นพื้นที่สวนสาธารณะชุมชนขนาด 22.78 ไร่ เหลือพื้นที่เป็นสวนสาธารณะในปัจจุบันเพียง 12.30 ไร่ จากพื้นที่ประมาณ 44.28 ไร่ ของพื้นที่สาธารณะฯ กลางชุมชนทั้งหมด ในขณะที่ส่วนใหญ่ได้ถูกเปลี่ยนการใช้ประโยชน์ไปตามกาลเวลา เช่น มีการเพิ่มพื้นที่โรงเรียนที่มากขึ้น เนื่องจากปริมาณนักเรียนที่เพิ่มขึ้น อีกสิ่งหนึ่งที่น่าสนใจคือ ลักษณะการใช้ที่ดินที่เดิมไม่อยู่ในแผนกลับพบมากขึ้น ได้แก่ การก่อสร้างสนามเด็กเล่นและลานกีฬาถาวร ที่จอดรถในชุมชนและเพิงร้านค้า โดยประเด็นที่จะนำมาอภิปรายต่อไปมาจากคำถามพื้นฐานบางประการ เช่น ที่ว่างสาธารณะฯ ที่ได้ออกแบบวางแผนนั้นสอดคล้องกับพฤติกรรมและความต้องการของคนในชุมชนปัจจุบันหรือไม่อย่างไร จะทำอย่างไรให้พื้นที่ว่างสาธารณะเกิดประโยชน์สูงสุดต่อคนในชุมชน และจำเป็นหรือไม่ที่ที่ว่างสาธารณะต้องเป็นพื้นที่เพื่อการนันทนาการชุมชน ทั้งที่ในความเป็นจริงแล้วหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ตลอดจนถึงชุมชนไม่อาจดูแลได้อย่างมีประสิทธิภาพ

อย่างไรก็ตาม การฟื้นฟูพื้นที่ว่างสาธารณะฯ อย่างเป็นรูปธรรมและยั่งยืนนั้น จำเป็นต้องตอบคำถามพื้นฐานที่สำคัญอย่างน้อย 4 ข้อว่า 1) มีความเป็นไปได้มากน้อยเพียงใดในการฟื้นฟูพื้นที่ว่างสาธารณะฯ ให้เป็นไปตามผังเดิมที่ทางการเคหะฯ ได้กำหนดไว้ 2) ถ้าเป็นไปได้จะฟื้นฟูพื้นที่ฯ ดังกล่าวให้กลับสู่สภาพที่เหมาะสมกับการใช้งานได้อย่างไร 3) จะมีการดำเนินการอย่างไรในการดูแลรักษาให้พื้นที่ว่างฯ ยังอยู่ในสภาพดีโดยไม่กลับไปเสื่อมโทรมเช่นในปัจจุบันอีก และ 4) หากเป็นไปได้หรือไม่หรือเป็นไปได้ยากในการฟื้นฟูพื้นที่ว่างสาธารณะฯ ดังกล่าวแล้วแนวทางการพัฒนาควรเป็นเช่นไร

สามารถกล่าวได้ว่า ในด้านพฤติกรรมของคนในชุมชนปัจจุบันนั้น พบว่ามี การเข้ามาใช้ประโยชน์จากพื้นที่ว่างเพื่อการนันทนาการอยู่ในจำนวนน้อย เมื่อเปรียบเทียบกับขนาดของพื้นที่ ทั้งนี้โดยมีสาเหตุส่วนสำคัญมาจากสภาพพื้นที่ว่างฯ ที่ไม่เอื้อให้เกิดการเข้าไปใช้ โดยพบว่าผู้มีที่ไม่เคยเข้าใช้ที่ว่างสาธารณะฯ เลยนับสูงถึงร้อยละ 57 ในขณะที่เดียวกันผู้ที่ตอบแบบสอบถามที่ไม่เคยไปใช้พื้นที่ฯ ได้ให้ความเห็นว่า ถ้าพื้นที่ว่างดังกล่าวได้รับการปรับปรุงแล้ว ผู้ตอบแบบสอบถามร้อยละ 87 จะเข้าไปใช้ โดยมีเพียงส่วนน้อยเท่านั้นที่ไม่ได้ใช้ แสดงให้เห็นว่าคนในพื้นที่มีความต้องการพื้นที่ว่างสาธารณะเพื่อการนันทนาการในระดับที่สูง แต่สภาพพื้นที่ไม่อยู่ในสภาพดีพอที่จะจูงใจให้คนส่วนมากในชุมชนเข้าไปใช้ประโยชน์จากพื้นที่ได้โดยประเด็นที่ผู้ตอบแบบสอบถามไม่พึงพอใจสูงสุดเกี่ยวกับสภาพที่ว่างสาธารณะฯ ได้แก่ ความสะอาด (ร้อยละ 76) การขาดกิจกรรมที่น่าสนใจดึงดูด (ร้อยละ 49) ความปลอดภัย (ร้อยละ 35) ตามลำดับ ในด้านความคิดเห็นของผู้อยู่อาศัยในชุมชนเกี่ยวกับแนวทางการเข้าไปฟื้นฟูที่ว่างสาธารณะฯ พบว่าสามแนวทางหลักที่ผู้ตอบแบบสอบถามเห็นว่าเหมาะสม ได้แก่ การให้รัฐเป็นผู้ดำเนินการฝ่ายเดียว (ร้อยละ 31) การให้รัฐร่วมมือกับชุมชน (ร้อยละ 33) และการที่รัฐ ชุมชน และองค์กรภายนอกร่วมมือกัน (ร้อยละ 29) จากการสำรวจข้อมูลดังกล่าวสะท้อนให้เห็นว่าเกือบสองในสามของคนในชุมชน ต้องการเข้าไปมีส่วนร่วมในการดูแลพื้นที่ว่างสาธารณะฯ ไม่ว่าจะร่วมมือกันในลักษณะใดก็ตาม และผู้ตอบแบบสอบถามสนใจเข้าร่วมกิจกรรมใด ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการฟื้นฟูที่ว่างสาธารณะฯ ประมาณร้อยละ 89 โดยมีข้อสังเกตอยู่ว่า คนในชุมชนจำนวนหนึ่ง ซึ่งถึงแม้ว่าจะไม่ได้มีทะเบียนบ้านอยู่ในชุมชน [72] หากแต่ได้อยู่อาศัยและทำมาหากินในพื้นที่เป็นระยะเวลานาน จนเกิดความต้องการพัฒนาพื้นที่ซึ่งเหล่านี้สะท้อนให้เห็นถึงความต้องการของชุมชนในการที่จะเข้ามามีส่วนในการพัฒนา เป็นอีกบทบาทหนึ่งที่น่าจะเป็นทางเลือกในการพัฒนาพื้นที่ฯ นอกเหนือจากการบริหารการให้บริการด้านสาธารณูปโภคที่ผูกขาดโดยรัฐ (เทศบาลฯ) ฝ่ายเดียว [73]

รูปที่ 1 ลักษณะการเรียงตัวของชุมชนและพื้นที่ว่างสาธารณะ
ที่มา: ณัฐวุฒิ อัครวิทวงศ์ และสุชุมารณ์ จงภักดี, 2547: 39

ตารางที่ 1: ลักษณะการใช้ที่ดินของพื้นที่ว่างสาธารณะในปัจจุบันเปรียบเทียบกับในแผนดั้งเดิม

สภาพการใช้ที่ดินปัจจุบัน				สภาพการใช้ที่ดินที่วางแผนไว้ในตอนแรก			
การใช้ที่ดิน	พื้นที่ (ตร.ม.)	พื้นที่ (ไร่)	ร้อยละ (%)	การใช้ที่ดิน	พื้นที่ (ตร.ม.)	พื้นที่ (ไร่)	ร้อยละ (%)
โรงเรียน, สถาบัน และที่จอดรถที่จัดให้	18,455	11.53	26.05	โรงเรียน, สถาบัน และที่จอดรถที่จัดให้	15,675	9.80	22.12
อาคารพาณิชย์และบ้านพักอาศัย	18,730	11.71	26.43	อาคารพาณิชย์และบ้านพักอาศัย	18,730	11.71	26.43
สนามเด็กเล่นและลานกีฬา	3,830	2.39	5.41	ไม่ปรากฏในแผนแรกเริ่ม			
ที่จอดรถของผู้อยู่อาศัยในชุมชน	2,240	1.40	3.16				
เพิงร้านค้า	7,920	4.95	11.18				
สวนสาธารณะ (ไม่อยู่ในสภาพที่ดี)	19,680	12.30	27.78	สวนสาธารณะ	36,450	22.78	51.44
รวม	70,855	44.28	100.00	รวม	70,855	44.28	100.00

ที่มา: เอกสารโครงการเมืองใหม่บางพลี การเคหะแห่งชาติ, 2540 และการสำรวจ สิงหาคม 2546

โดยสิ่งหนึ่งที่คณะผู้วิจัยตั้งข้อสังเกตก็คือ ในเมื่อชุมชนมีความต้องการการพัฒนาพื้นที่ว่างสาธารณะฯ เพื่อการนันทนาการในระดับที่สูงแล้ว เหตุใดจึงไม่มีการเคลื่อนไหวและพัฒนาพื้นที่ให้เกิดประโยชน์ดังที่ต้องการซึ่งสอดคล้องกับที่ผู้นำชุมชนได้ให้ความเห็นตรงกันว่าผู้อยู่อาศัยในชุมชนมีศักยภาพและความกระตือรือร้นในการเข้าร่วมกิจกรรมน้อย ด้วยเหตุที่ไม่มีเวลารว่าง และเมื่อมีเวลารว่างก็จะไปพักผ่อนส่วนตัว เหล่านี้สะท้อนให้เห็นว่า ชุมชน ในความหมายของผู้อยู่อาศัยอาจสามารถตีความได้ว่า คือ คณะกรรมการชุมชน ไม่ได้หมายถึงคนทั้งหมดที่อาศัยในชุมชน สิ่งนี้สะท้อนให้เห็นถึง ระยะทาง ระหว่างคณะกรรมการชุมชนกับคนที่อาศัยในชุมชน หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งคือ การมีส่วนร่วมของชุมชนปรากฏในรูปของ ตัวแทน ได้แก่การมอบหน้าที่ให้เป็นของคณะกรรมการชุมชนในการฟื้นฟูที่ว่างสาธารณะฯ [74]

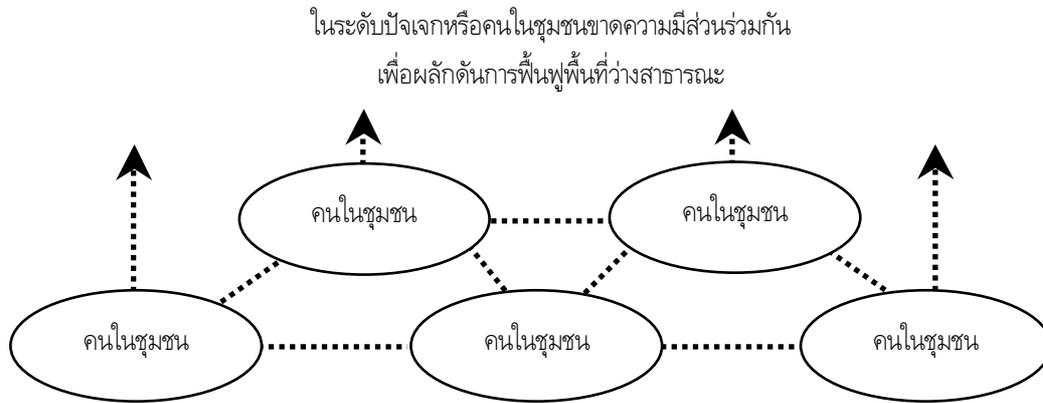
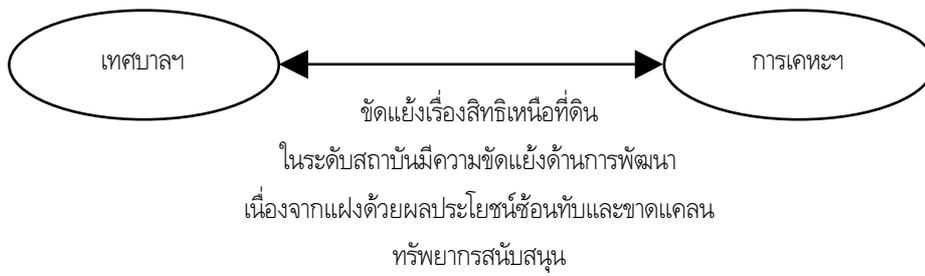
ความสัมพันธ์ระหว่างเทศบาลและชุมชน

ผู้แทนชุมชนในระยะแรกเป็นผู้แทนที่เทศบาลฯ (สุขาภิบาลตำบลบางเสาธงในขณะนั้น) เป็นผู้แต่งตั้งเพื่อเชื่อมคนในชุมชนกับเทศบาลฯ ในกิจกรรมต่าง ๆ เนื่องจากชุมชนนิคมเมืองใหม่บางพลีเป็นชุมชนที่ไม่มีลักษณะชุมชนดั้งเดิมปรากฏในพื้นที่ แต่เป็นชุมชนที่เกิดขึ้นมาพร้อมกับนิคมอุตสาหกรรม (โดยการเคหะฯ ได้ถ่ายโอนภารกิจในการดูแลชุมชนให้แก่หน่วยงานท้องถิ่นตั้งแต่แรกเริ่มโครงการ) คณะกรรมการชุมชนที่เทศบาลฯ ได้แต่งตั้งให้มีนั้น จึงเป็นไปในลักษณะที่ไม่แข็งแรงแรงนัก เนื่องจากการเริ่มต้นของชุมชนที่ไม่เคยมีความสัมพันธ์กันมาก่อน ต่อมาเมื่อสุขาภิบาลตำบลบางเสาธงได้รับการยกฐานะเป็นเทศบาลในปี พ.ศ. 2543 และมีงบประมาณในการจัดกิจกรรมต่าง ๆ มากขึ้นก็ทำให้ความสัมพันธ์ระหว่างคณะกรรมการชุมชนกับเจ้าหน้าที่เทศบาลฯ ดีขึ้น ภาพรวมโครงสร้างความสัมพันธ์ระหว่างเทศบาลฯ กับชุมชนจึงเป็นลักษณะ กึ่งอุปถัมภ์ กล่าวคือเทศบาล ในฐานะผู้อุปถัมภ์และผู้แทนชุมชนในฐานะ ผู้ได้รับการอุปถัมภ์ แต่ความสัมพันธ์ดังกล่าวไม่ได้เป็นไปในรูปแบบการอุปถัมภ์เชิงผลประโยชน์ เพียงแต่ช่วยทำให้การทำงานระหว่างเทศบาลฯ และชุมชนเป็นไปอย่างราบรื่นขึ้น ในขณะที่ผู้แทนชุมชนก็ได้รับการเลือกจากการสรรหาจากเทศบาลโดยให้คนในชุมชนรับรอง โดยผู้แทนชุมชนบางชุมชนเอง เช่น ผู้แทนชุมชน 204 มีความรู้สึกว่าการที่จะให้กรรมการชุมชนแต่ละชุมชนเป็นแกนหลัก

ในการพัฒนานั้นคงเป็นไปได้ยาก เพราะกรรมการชุมชนแต่ละชุมชนในปัจจุบันเป็นกรรมการโดยการสรรหา ไม่ใช่โดยการเลือกตั้ง กรรมการชุมชนจึงเป็นฐานเสียงของฝ่ายการเมือง เป็นส่วนใหญ่และดำเนินงานตามที่ฝ่ายการเมืองชี้แนะ เมื่อเป็นดังนั้นคนมีความรู้ความสามารถก็ไม่เข้ามา เนื่องจากรู้ว่าเข้ามา ก็เปลี่ยนแปลงอะไรไม่ได้ และยิ่งกว่านั้นผู้แทนชุมชนท่านนี้ยังมีความรู้สึกว่ามีผู้ที่ทรงอิทธิพลกว่าคณะเทศมนตรี ซึ่งสามารถชี้แนะการพัฒนาต่าง ๆ ได้ โดยที่ไม่มีใครกล้าแสดงความคิดเห็นคัดค้าน แม้แต่ข้าราชการประจำ เพราะฉะนั้นการที่จะหวังให้กรรมการชุมชนเป็นปากเป็นเสียงแก่คนในชุมชนนั้นจึงยากที่จะเป็นไปได้

ดังนั้น ภายหลังจากการเลือกผู้แทนชุมชนและคณะกรรมการชุมชน หน้าที่ความสัมพันธ์ระหว่างคนในชุมชนกับคณะกรรมการชุมชนก็แยกจากกันอย่างชัดเจน คงเหลือบทบาทของชุมชนเพียงแค่ออกเสียงคณะกรรมการชุมชนเท่านั้น ขณะที่อีกด้านหนึ่งการที่ชุมชนขาดการมีส่วนร่วมอย่างที่คณะกรรมการชุมชนคาดหวัง เนื่องจากบางส่วนหนึ่งมาจากการที่คนจำนวนมากเป็นผู้ที่ไม่ได้มีภูมิลำเนาอยู่ในพื้นที่ ทำให้ขาดสำนึกในการพัฒนาใด ๆ เพราะไม่ได้รู้สึกว่าเป็นส่วนหนึ่งของพื้นที่ เช่น ปัญหาที่พบในชุมชน 40 ริมคลอง ที่ผู้แทนชุมชนแสดงความเห็นว่าปัญหาหลักของชุมชน 40 ริมคลอง ในด้านสังคมก็คือผู้อยู่อาศัยไม่มีความรักถิ่นฐาน ไม่มีความรักชุมชนของตน ต่างคนต่างอยู่ ร้องเรียนเมื่อได้รับความเดือดร้อน แต่ไม่คิดที่จะเข้ามาช่วยกันพัฒนา เนื่องจากคนที่มาอยู่อาศัยในชุมชนปัจจุบันเป็นผู้เช่าเสียส่วนใหญ่ต่างดิ้นรนให้ตนเองมีชีวิตที่ดีขึ้นโดยการที่แต่ละคนจะเสียสละเวลาให้ส่วนรวมนั้นแทบเป็นไปไม่ได้ เนื่องจากการทำงานในโรงงานนั้นไม่มีกำหนดพักที่เป็นเวลา

ดังนั้น ความสัมพันธ์ของเทศบาลฯ กับชุมชนในภาพรวมคือ ความสัมพันธ์ระหว่างเจ้าหน้าที่รัฐกับผู้แทนชุมชนที่เทศบาลฯ สรรหา โดยประชาชนขาดการมีส่วนร่วมในการกำหนดแนวการพัฒนาที่ว่างสาธารณะฯ เพราะเนื่องจากข้อจำกัดด้านเวลา อาชีพ และการเปิดโอกาสของเทศบาลฯ ให้คนในชุมชนสามารถมีส่วนร่วมผ่านช่องทางอื่น ๆ นอกจากการมีส่วนร่วมแบบตัวแทน

รูปที่ 2 ความสัมพันธ์ของผู้มีส่วนได้เสียที่เกี่ยวข้องในการฟื้นฟูพื้นที่ว่างสาธารณะ

ความขัดแย้งในการดูแลที่ว่างสาธารณะ

ปัจจุบันได้เกิดความไม่ชัดเจนในด้านการกรรมสิทธิ์เหนือที่ว่างสาธารณะในชุมชนขึ้น อันเป็นเหตุสำคัญที่ทำให้ไม่ก่อให้เกิดความพยายามดำเนินแนวทางการฟื้นฟูที่ว่างสาธารณะดังกล่าว เนื่องจากด้านหนึ่งการเคหะฯ ยังไม่ได้โอนมอบพื้นที่ให้กับทางเทศบาลฯ เป็นผู้ดูแล ด้วยเกรงว่าทางเทศบาลฯ จะนำที่ว่างเหล่านี้จัดสรรประโยชน์จนขัดกับเจตนาดั้งเดิมที่การเคหะฯ เตรียมไว้เพื่อเป็นพื้นที่สันทนาการชุมชน เพราะเมื่อโอนมอบแล้วสิทธิ และนโยบายในการใช้ประโยชน์จะตกเป็นของเทศบาลโดยตรงและผังการใช้ที่ดินที่การเคหะฯ ก็ไม่มีอำนาจบังคับใช้ตามกฎหมายเป็นเพียงแต่เป็นแนวทางการใช้ที่ดินเท่านั้น นอกจากนี้การเคหะฯ ประเมินว่าชุมชนยังไม่มีขีดความสามารถเพียงพอในการรักษาพื้นที่ดังกล่าว ไม่ให้เทศบาลฯ ใช้งานเพื่อวัตถุประสงค์อื่น ส่วนอีกด้านหนึ่งทางเทศบาลฯ ก็ประสบปัญหาในการเข้าไปดูแลพื้นที่ จนพื้นที่เสื่อมสภาพลงเนื่องจากไม่ใช่เจ้าของที่ดิน โดยเทศมนตรีเทศบาลฯ แสดงความเห็นว่าการที่พื้นที่ศึกษานั้นยังเป็นกรรมสิทธิ์ของการเคหะฯ แห่งชาตินั้นเป็นอุปสรรคต่อการบริหารจัดการพื้นที่นี้ เนื่องจากการเคหะฯ แห่งชาติได้มอบกรรมสิทธิ์ที่ดินให้เทศบาลฯ ดูแลเพียงคลองระบายน้ำและพื้นที่ริมคลองข้างละ 4 เมตร นับจากตาดคอนกรีต เทศบาลฯ จึงไม่ใช่เจ้าของพื้นที่สาธารณะทั้งหมดและเมื่อไม่มีสิทธิ์ในที่ดินก็ไม่สามารถไล่รื้อหรือจัดระเบียบได้ เมื่อพื้นที่สาธารณะดังกล่าวมีคนมาบุกรุกเพื่อค้าขาย และเทศบาลฯ ไปดำเนินการให้ออกจากพื้นที่ ผู้บุกรุก

ก็อ้างว่าจ่ายเงินให้แก่การเคหะฯ แห่งชาติแล้ว ความลักลั่นตรงนี้เป็นอุปสรรคในการปฏิบัติงานของเทศบาลฯ แต่อย่างไรก็ดีเทศบาลฯ ยังไม่ได้ดำเนินการหารือกับการเคหะฯ แห่งชาติอย่างจริงจังในเรื่องนี้

ทั้งนี้เหตุผลที่การเคหะฯ ยังไม่โอนมอบพื้นที่ดังกล่าวให้เทศบาลฯ นั้น ผู้อำนวยการกองเคหะชุมชนเมืองใหม่บางพลีให้เหตุผลว่า การเคหะฯ ตั้งใจที่จะพัฒนาพื้นที่ดังกล่าวให้เป็นพื้นที่สีเขียวของชุมชนอย่างเต็มรูปแบบตามผังแม่บทของโครงการฯ และเกรงว่าเมื่อมอบพื้นที่ให้เทศบาลแล้ว เทศบาลฯ จะนำไปจัดประโยชน์โดยไม่ได้พัฒนาเป็นพื้นที่สีเขียวของเมืองตามเจตนารมณ์ของการเคหะฯ ดังเช่นที่การเคหะฯ ได้เคยมอบพื้นที่ทางท่าถนนสายประธานของเมืองให้แก่เทศบาลและเทศบาลไม่สามารถดูแลรักษาได้ มีการบุกรุกค้าขายแบบถาวรเป็นจำนวนมาก อย่างไรก็ตาม การเคหะฯ เองก็ยอมรับว่าไม่มีกำลังในการป้องกันการบุกรุกอย่างมีประสิทธิภาพ จึงใช้วิธีการให้ผู้ค้าต่าง ๆ เช่าพื้นที่แบบรายวันกับทางการเคหะฯ [75] เพื่อเป็นการประกาศกรรมสิทธิ์เหนือที่ดิน ป้องกันการบุกรุกอย่างถาวร

สามารถกล่าวได้พอสังเขปว่า ความสัมพันธ์ระหว่างเทศบาลฯ และการเคหะฯ เกี่ยวกับกรรมสิทธิ์ในการดูแลที่ว่างสาธารณะเป็นความสัมพันธ์เชิงลบ โดยการเคหะฯ มีแนวโน้มที่จะไม่ส่งมอบที่ว่างสาธารณะ ดังกล่าวให้ทางเทศบาลฯ ดูแล (รูปที่ 2) สะท้อนให้เห็นถึงสถานการณ์โครงสร้างความสัมพันธ์ของผู้มีส่วนได้เสียในการฟื้นฟูที่ว่าง

สาธารณะฯ ดังนั้นกลไกที่จะให้เกิดการฟื้นฟูที่ว่างสาธารณะฯ จำเป็นต้องวิเคราะห์ขีดความสามารถ-ศักยภาพ-ข้อจำกัดของหน่วยงานต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องเพื่อสร้างกรอบความร่วมมือที่เหมาะสม

ขีดความสามารถ-ศักยภาพ-ข้อจำกัดของหน่วยงานและองค์กรที่เกี่ยวข้อง

จากแนวนโยบายในการพัฒนาของเทศบาลฯ นั้น เนื่องจากปัจจุบันเทศบาลฯ มีภาระค่าใช้จ่ายจำนวนมากในการดูแลรักษาสภาพแวดล้อม อาทิ การจัดการขยะ การซ่อมถนน [76] ซึ่งเป็นส่วนที่เทศบาลฯ ให้ความสำคัญเป็นอันดับต้น ๆ ในขณะที่การฟื้นฟูที่ว่างสาธารณะฯ ไม่ได้รับความสำคัญมากนัก เนื่องจากเทศบาลฯ เห็นว่า ไม่กระทบต่อสวัสดิภาพของชุมชนที่รุนแรง และเนื่องจากเทศบาลฯ มีงบประมาณที่จำกัด เพราะรายได้ที่ได้รับจากส่วนกลางนั้นไม่สัมพันธ์กับประชากรแฝงที่มีอยู่เป็นจำนวนมากซึ่งเป็นภาระที่เทศบาลฯ ต้องดูแล จากข้อจำกัดด้านงบประมาณดังกล่าว การฟื้นฟูที่ว่างสาธารณะฯ จึงไม่อาจทำได้โดยการสนับสนุนด้านทรัพยากรจากทางเทศบาลฯ หากไม่มีการดำเนินการให้มีการย้ายทะเบียนราษฎรเพื่อให้จำนวนประชากรตรงกับความเป็นจริงและเทศบาลฯ ได้รับงบประมาณตามที่ควรจะเป็น เพราะการฟื้นฟูที่ว่างดังกล่าวนั้น นอกจากต้องใช้เงินลงทุนในระยะแรกแล้ว ยังมีค่าใช้จ่ายที่ตามมาในการดูแล ซึ่งเป็นภาระต่อเทศบาลฯ ในระยะยาว [77]

ในส่วนของคณะกรรมการชุมชนนั้น ประสบข้อจำกัดเดียวกันกับเทศบาลฯ คือไม่มีทรัพยากรในการดูแลฟื้นฟูที่ว่างสาธารณะฯ โดยคณะกรรมการชุมชนที่ดำเนินการอยู่ในปัจจุบันอาศัยการทำงานแบบอาสาสมัคร เป็นหลัก มีเพียงค่าใช้จ่ายที่ได้จากเทศบาลฯ ในการดำเนินงานเพียงเล็กน้อยส่วนการอบรมทรัพยากรที่มีอยู่มุ่งเน้นไปในด้านการสร้างอาชีพและสวัสดิการชุมชนเป็นหลัก ซึ่งผลประโยชน์จากการอบรมทรัพยากร ตกอยู่ที่ผู้ออมโดยตรงไม่เหมือนกัน การฟื้นฟูที่ว่างสาธารณะฯ เพราะไม่มีสิทธิประโยชน์เป็นรายบุคคล ทำให้ไม่เกิดการรวมตัวกันเพื่อการนี้ [78]

ตารางที่ 2 แสดงข้อคิดเห็น ทั้งทางด้านนโยบาย ปัญหา และอุปสรรค และแนวทางการแก้ไขของผู้มีส่วนได้เสียที่นำเสนอในการฟื้นฟูที่ว่างสาธารณะฯ เมื่อพิจารณาผู้มีส่วนได้เสียที่เกี่ยวข้องทำให้เข้าใจได้ว่า การฟื้นฟูที่ว่างสาธารณะฯ มีข้อจำกัดเป็นจำนวนมากทั้งทางด้านความสามารถด้านงบประมาณของ

เทศบาลฯ และศักยภาพขององค์กรชุมชน ซึ่งคนในชุมชนมีข้อจำกัดในการมีส่วนร่วม ในขณะที่เดียวกันศักยภาพที่มีอยู่มีเพียงรายได้จากการเคหะฯ ที่ทำการจัดเก็บกับผู้ประกอบการที่ใช้พื้นที่ฯ ค่าขาย ในจุดนี้คณะผู้วิจัยได้ตั้งคำถามว่า หากการที่ไม่มีส่วนได้เสียใด ๆ ที่สามารถสร้างกลไกให้เกิดการฟื้นฟูที่ว่างสาธารณะฯ นั้นหมายความว่า การที่ที่ว่างสาธารณะฯ ที่เป็นอยู่ในปัจจุบันเป็นภาระที่เกินกว่าทุกฝ่ายจะสามารถดูแลได้แล้วนั้น เป็นไปได้หรือไม่ที่ผู้มีส่วนได้เสียจำต้องหาแนวทางทางออกใหม่ ดังนั้นแนวทางออกที่พอจะเป็นไปได้ในเงื่อนไขนี้ควรมองแนวทางอื่นนอกเหนือไปจากการมองบทบาทผู้มีส่วนได้เสียเพียงจาก 3 หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เพราะเป็นที่แน่นอนว่าการดูแลฟื้นฟูที่ว่างสาธารณะฯ จำเป็นต้องใช้ทรัพยากรทั้งทางด้านการเงินและทรัพยากรมนุษย์ ซึ่งทุกฝ่ายประสบข้อจำกัดดังกล่าว การสร้างความร่วมมือระดับพหุภาคีนอกเหนือไปจากเทศบาลฯ การเคหะฯ และชุมชน จึงสมควรต้องนำมาพิจารณาเพื่อให้เกิดกลไกใหม่ในการฟื้นฟูที่ว่างสาธารณะฯ

ทิศทาง การฟื้นฟูที่ว่างสาธารณะฯ ของผู้มีส่วนได้เสีย

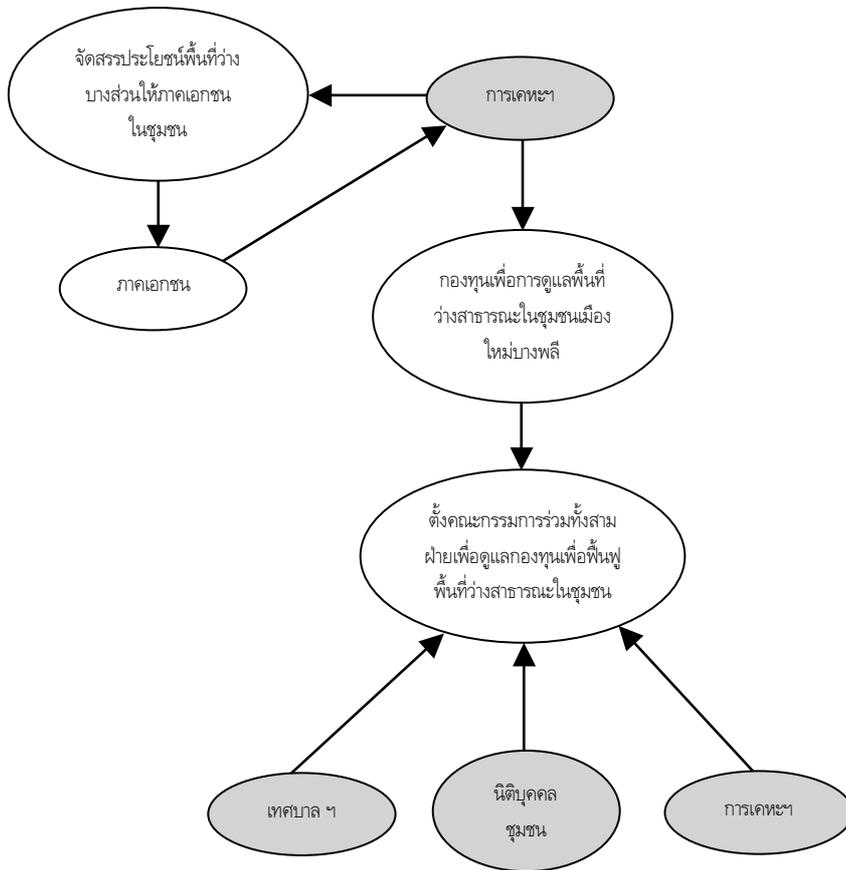
แนวทางการฟื้นฟูที่ว่างสาธารณะฯ ในชุมชนนิคมอุตสาหกรรมเมืองใหม่บางพลี จำเป็นต้องสร้างความร่วมมือกับภาคเอกชนโดยดึงดูดให้ผู้ประกอบการ ร้านค้า เข้ามามีส่วนร่วม อันถือเป็นกลไกสำคัญให้เกิดรายได้ต่อหน่วยงานท้องถิ่น (เทศบาลฯ) และหน่วยงานเจ้าของพื้นที่ (การเคหะฯ) โดยความร่วมมือดังกล่าว จำต้องยอมรับว่าปัจจุบันนี้ที่ว่างสาธารณะฯ ไม่อาจรักษาสภาพให้เป็นที่ไปตามความต้องการของการเคหะฯ ได้อีกต่อไป เนื่องจากสภาพบริบทเศรษฐกิจสังคมที่เปลี่ยนแปลงไป ดังนั้นการโยนการแก้ปัญหาที่ว่างสาธารณะฯ ให้กลไกตลาดทำหน้าที่ ดูเหมือนเป็นแนวทางที่หลีกเลี่ยงได้ยาก เพราะการที่ภาคเอกชนเข้ามาลงทุนในพื้นที่ ส่วนหนึ่งก่อให้เกิดรายได้แก่การเคหะฯ อันนำมาซึ่งศักยภาพในการพัฒนาพื้นที่ได้มากยิ่งขึ้น ดังนั้นกรอบความร่วมมือแบบพหุภาคีระหว่างเทศบาลฯ การเคหะฯ ชุมชน และภาคเอกชนจะต้องพิจารณาในมิติที่กว้างขวางเพื่อให้ทุกฝ่ายได้ประโยชน์สูงสุด และเป็นธรรม ทั้งในด้านเศรษฐกิจ สังคม และความเท่าเทียมกัน [79] เช่น

ตารางที่ 2. สรุปข้อคิดเห็นต่อผู้มีส่วนได้เสียในการฟื้นฟูที่วางสถานการณ์ฯ ในชุมชนในประเด็นต่าง ๆ

ผู้ให้สัมภาษณ์	นโยบายและแผนการพัฒนาพื้นที่	ความต้องการในการประโยชน์	ปัญหาและอุปสรรค	ปัญหาและอุปสรรค
เทศมนตรี	โดยนโยบายแล้ว เทศบาลฯ ให้ความสำคัญกับคุณภาพชีวิตของประชาชน แต่เนื่องจากงบประมาณที่มีอยู่อย่างจำกัด ทำให้ขณะนั้นความสำคัญในพื้นที่ว่างในชุมชนถูกจัดอยู่ในความสำคัญลำดับท้าย ๆ	ไม่มีข้อกำหนดแผนและนโยบายไว้ชัดเจน	การขาดแคลนงบประมาณในการดูแลรักษาพื้นที่ว่างอยู่ในสภาพดี และการที่คนที่อยู่อาศัยขาดจิตสำนึก เนื่องจากเป็นประชาชนที่ไม่ได้มีภูมิลำเนาอยู่ในพื้นที่	ปรับปรุงพื้นที่ให้เกิดประโยชน์กับชุมชนมากที่สุด เช่น ทำที่จอดรถ เนื่องจากปัจจุบันคนมีรถยนต์มากขึ้น และซึ่งงบประมาณไม่มากแต่มีโครงสร้างวัสดุ เพราะจะเกิดปัญหาหน้าท่วมเนื่องจากการเข้าไปดูแลตลอดทั้งปีโดยยาก
ปลัดเทศบาลฯ	เทศบาลฯ ยังไม่แน่วแน่ในการปรับปรุงสภาพพื้นที่ว่างกลางชุมชนแต่อย่างใด เนื่องจากข้อจำกัดงบประมาณที่ใช้ในการแก้ปัญหาขยะมูลฝอยและดำเนินการปรับปรุงถนน แต่มีความต้องการทำสภาพแวดล้อมให้ดีเพื่อคนในชุมชน แต่ต้องหลีกเลี่ยงปัญหาตามสถานการณ์ไปทิศทางอื่น ๆ ได้รับความเข้าใจแล้ว	ไม่มีข้อกำหนดแผนและนโยบายไว้ชัดเจน	งบประมาณที่มีอยู่อย่างจำกัด และการที่ไม่สามารถเพิ่มเจ้าหน้าที่ได้ เนื่องจากติดขัดระเบียบราชการ	ไม่มีความคิดเห็น
ผู้อำนวยการฝ่ายโครงการเมืองใหม่	มีนโยบายในการปรับปรุงพื้นที่ศึกษา ทั้งระบบสาธารณูปโภคและสาธารณูปการ โดยวางแผนที่จะดำเนินการในงบประมาณ 2547	มีความต้องการให้เป็นพื้นที่สีเขียวเพื่อเอื้อหนุนหน้างานการในชุมชนตามวัตถุประสงค์ของผังแม่บท	ปัญหาหลักเกิดจากการขาดแคลนงบประมาณในการบริหารจัดการจัดการของเทศบาลฯ และประชากรที่แอ่งที่มีมากเกินไป	การเคหะแห่งชาติได้พยายามดำเนินการของงบประมาณจากภาครัฐบาลผ่านสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติเพื่อมาปรับปรุงพื้นที่นั้นหน้างานการดังกล่าว แต่การดำเนินการดังกล่าวไม่ได้รับการตอบรับ เนื่องจากสภาพัฒนาการ เห็นว่าควรจะเป็นหน้าที่ความรับผิดชอบขององค์กรส่วนท้องถิ่น แต่ขณะนี้การเคหะแห่งชาติมีแนวคิดที่จะตั้งองค์กรอื่น เช่น องค์การจรัญการน้ำเสียมาช่วยดูแลด้านน้ำเสีย และจะพยายามทางงบประมาณพัฒนาพื้นที่โดยรวมมือกับเทศบาลฯ

ตารางที่ 2 (ต่อ): สรุปข้อคิดเห็นต่อผู้มีส่วนได้เสียในการฟื้นฟูที่ว่างสาธารณะในชุมชนไม่ประเด็นต่าง ๆ

ผู้ให้สัมภาษณ์	นโยบายและแผนการพัฒนาพื้นที่	ความต้องการในการประโยชน์	ปัญหาและอุปสรรค	ปัญหาและอุปสรรค
ผู้แทนชุมชน 40 ปี	ไม่มีแผนการในระดับนโยบาย	มีความต้องการพื้นที่สนามเด็กเล่น พื้นที่พักผ่อนของคนในชุมชน	ชุมชนไม่มีความเข้มแข็งพอที่จะผลักดันกิจกรรมได้อย่างเป็นรูปธรรม เพราะคนที่อยู่ในชุมชนส่วนมากเป็นคนงานผู้เช่าหอพัก ซึ่งยากต่อการเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาโครงการ ส่วนคณะทำงานที่ตั้งก็ยังมีเพียงแต่ตำแหน่ง แต่ไม่มีบทบาทใด ๆ	อยากให้อาตมาออกเงิน "กองทุนหมู่บ้าน" มาใช้ปรับปรุงและดูแลรักษาพื้นที่ว่างส่วนนี้ให้ เป็นสวนสาธารณะเพื่อการพักผ่อนหย่อนใจของคนในชุมชน
ผู้แทนชุมชน 40 ปี ริมคลองฯ	ไม่มีแผนการในระดับนโยบาย	มีความต้องการสนามกีฬาสำหรับคนหนุ่มสาว และพื้นที่สีเขียว ต้นไม้มาก ๆ สำหรับคนสูงอายุ	คนในชุมชนไม่มีความรักถิ่นฐานของตัวเองอยู่แบบตัวใครตัวมัน เพราะเป็นผู้เช่าไม่ใช่เจ้าของ อีกทั้งไม่มีเวลาที่จะเข้าร่วมพัฒนา เพราะลำพังแค่ทำงานก็กลับมากอยู่แล้วคณะกรรมการชุมชนไม่มีบทบาทอย่างแท้จริง เป็นฐานเสียงของการเมือง คนทำงานจริงมีน้อย	ส่วนราชการน่าจะให้ความสำคัญและจัดสรรงบประมาณและกำลังคนเข้ามาดูแลมากกว่านี้
ผู้แทนชุมชน 50 ปี	ไม่มีแผนการในระดับนโยบาย	มีความต้องการพื้นที่สนามเด็กเล่น และสนามเปตอง นอกจากนี้ยังอยากให้เป็นที่ตั้งของอเนกมัยชุมชน	ไม่ได้กล่าวถึง	ไม่ได้ให้ความเห็น
ผู้แทนชุมชน 50 ปี ริมคลองฯ	ไม่มีแผนการในระดับนโยบาย	มีความต้องการพื้นที่สนามเด็กเล่น	ไม่ได้กล่าวถึง	ไม่ได้ให้ความเห็น
ผู้แทนชุมชน 204	ไม่มีแผนการในระดับนโยบาย	มีความต้องการให้พื้นที่ว่าง เป็นพื้นที่สวนสาธารณะระดับชุมชน เช่น สนามเด็กเล่น สนามเปตอง	ขาดความร่วมมือกันและการประสานงานที่ดีระหว่างเทศบาลและภาคประชาสังคมเพื่อจูงใจขอพื้นที่ว่างเพื่อกิจกรรมนั้นหน้ามือแล้ว แต่ได้รับการปฏิเสธ คณะกรรมการชุมชนไม่ได้เป็นตัวแทนของคนในชุมชนอย่างแท้จริง เนื่องจากเป็นคณะกรรมการจัดตั้ง จึงเป็นฐานเสียงของฝ่ายการเมืองเสียมากกว่า	เป็นเหมือนปัญหาที่ไม่มีทางแก้ เนื่องจากกรรมการชุมชนเป็นฐานเสียงให้ฝ่ายการเมือง เป็นกลุ่มจัดตั้ง ไม่ได้เป็นตัวแทนชุมชนอย่างแท้จริง ยังงงการเจรจา ก็ไม่ยอมพื้นที่ให้ถึงแม้ว่าจะขอเป้าหมายของชุมชน เพราะชุมชนก็คือตัวแทนของเทศบาล แบบหนึ่ง ซึ่งสุดท้ายก็จะเอาพื้นที่ไปจัดสรรผลประโยชน์

รูปที่ 3 แนวทางความร่วมมือของผู้มีส่วนได้เสียในระยะสั้น

ในระยะสั้น การเคหะ ในฐานะเจ้าของพื้นที่ควรจะ ต้องคำนึงถึงการพัฒนาสัดส่วนที่เหมาะสมในการจัดสรรพื้นที่ บางส่วนให้ภาคเอกชนลงทุน ได้แก่ การเช่าพื้นที่จอดรถ การเช่า พื้นที่ค้าขาย ซึ่งปัจจุบันการเคหะ ดำเนินการอยู่แล้วให้เป็น ทางการมากยิ่งขึ้น โดยพื้นที่ส่วนใหญ่ยังคงรักษาไว้ให้ชุมชน ได้ใช้ประโยชน์ โดยรายได้จากการเคหะ จัดเก็บส่วนหนึ่งนำ มาใช้ในการฟื้นฟูพื้นที่ว่างๆ ได้แก่ การสร้างกิจกรรมให้เกิดใน พื้นที่เพื่อดึงดูดให้คนในพื้นที่เข้ามาใช้สอยในส่วที่เป็นของ ชุมชน และรายได้อีกส่วนหนึ่งให้เป็นค่าใช้จ่ายแก่เทศบาล ในการดูแลที่ว่างสาธารณะฯ โดยความร่วมมือที่สร้างขึ้น ควรต้องเป็นพื้นที่สาธารณะที่ประกอบไปด้วยผู้มีส่วนได้เสีย ทุกฝ่ายและทุกฝ่ายสามารถเจรจาได้อย่างเท่าเทียมในรูปแบบของ คณะกรรมการร่วมเพื่อฟื้นฟูที่ว่างสาธารณะฯ โดยอาจทำใน ลักษณะกองทุนร่วม และชุมชนควรจัดตั้งเป็นนิติบุคคล เพื่อ ดูแลพื้นที่ฯ (รูปที่ 3) ในขณะเดียวกันรูปแบบการดูแลพื้นที่ อาจทำได้โดยชุมชนเอง โดยสร้างกลไกการตรวจสอบขึ้น ทั้งสี่ฝ่าย ซึ่งเป็นรายละเอียดที่ต้องทำการศึกษาต่อไป [80] โดยสาระสำคัญของกรอบความร่วมมืออยู่ที่ความสามารถ ในการตรวจสอบได้จากทุกฝ่าย โปร่งใสและเท่าเทียมกันทุก ฝ่าย [81 - 83] ตลอดจนถึงความคล่องตัวและประสิทธิภาพ ของการบริหารจัดการทรัพยากรร่วมกัน [84]

ในระยะยาว จำเป็นต้องมีการเพิ่มศักยภาพของชุมชน ทั้งในด้านทักษะการบริหารจัดการองค์กรชุมชน ในการดูแล ที่ว่างสาธารณะฯ ได้แก่ การให้ความรู้แก่ชุมชน การจัดอบรม ผู้นำชุมชนตลอดจนการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชนใน รูปแบบอื่นจากเทศบาลฯ นอกจากการมีส่วนร่วมผ่านตัวแทนที่ เทศบาลแต่งตั้งเพื่อให้เกิดผู้แทนชุมชนมีความผสมกลมกลืน ทั่วกับสมาชิกในชุมชนมากกว่าที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน นอกจากนี้ เทศบาลฯ ควรส่งเสริมการกระจายอำนาจ การตัดสินใจ โดยให้ ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วม อันเป็นองค์ประกอบที่สำคัญที่ทำให้ทุก ฝ่ายสามารถต่อรองได้อย่างเท่าเทียมในเวทีคณะกรรมการร่วม กองทุนเพื่อการฟื้นฟูที่ว่างสาธารณะฯ ขณะเดียวกันชุมชนเอง ควรต้องสร้างความเข้มแข็งขึ้นมาพร้อม ๆ กันด้วย เช่น การสร้างความสัมพันธ์อันดีและความเข้าใจร่วมกันระหว่าง คนที่อาศัยอยู่ถาวรกับคนที่อาศัยอยู่ชั่วคราว ตลอดจนสร้าง กติกาในการใช้พื้นที่สาธารณะฯ ให้ชัดเจน การสร้างเครือข่าย การเรียนรู้กับชุมชนอื่น ๆ นอกพื้นที่ และการเสริมสร้าง กระบวนการประชาธิปไตยในชุมชน เป็นต้น

บทสรุปและข้อเสนอแนะ

จากที่ได้อภิปรายมาทั้งหมดนี้ โครงการเมืองใหม่บางพลีได้สะท้อนภาพปัญหาการใช้ที่ว่างสาธารณะ ของชุมชนในนิคมอุตสาหกรรมที่ประกอบไปด้วยคนในชุมชนที่มีความหลากหลาย ได้แก่ ประชากรที่อาศัยอยู่ถาวรและประชากรแฝง ทำให้เกิดความเสื่อมโทรมในการใช้พื้นที่ๆ อย่างรวดเร็ว ความอ่อนแอขององค์กรชุมชนและระดับการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนทั้งต่อผู้แทนชุมชน [85] และต่อหน่วยงานราชการ ทำให้ชุมชนขาดศักยภาพในการจัดการดูแลพื้นที่ๆ ด้วยตนเองตลอดจนขีดจำกัดในการจัดการของหน่วยงานราชการท้องถิ่นทางการเงินการคลังที่ไม่สมดุลระหว่างภาระที่แบกรับกับรายได้ ทำให้ปัญหาที่ว่างสาธารณะ เป็นปัญหาที่ได้รับการแก้ไขในลำดับท้าย ดังนั้นจากกระบวนการแก้ปัญหาที่ทำได้โดยหน่วยงานราชการท้องถิ่นเพียงลำพังไม่อาจทำได้อีกต่อไป หากแต่การแก้ไขปัญหาต้องมาจากความร่วมมือของผู้มีส่วนได้เสีย แต่เนื่องจากข้อจำกัดที่มากมายของผู้มีส่วนได้เสียที่เกี่ยวข้อง ดังนั้นการแก้ปัญหาโดยใช้กลไกตลาดในระยะแรกจึงมีความจำเป็น โดยเสมือนหนึ่งเป็นกลจักรสำคัญที่ทำให้ภาวะชะงักงันในการดูแลที่ว่างสาธารณะ ชับเคลื่อนไปได้ แต่อย่างไรก็ดี กลไกตลาดได้พิสูจน์ให้เห็นในหลายกรณีถึงความล้มเหลวในระยะยาว อันเนื่องมาจากความไม่เป็นธรรมในกลไกการเมือง [86] ดังนั้น การที่จะควบคุมกลไกตลาดให้เกิดความเป็นธรรมแก่ทุกฝ่ายจำต้อง

เสริมสร้างความเข้มแข็งให้เท่าเทียมกัน [87 - 89] การสร้างการตรวจสอบถ่วงดุล กระบวนการเรียนรู้แลกเปลี่ยนทางสังคมตลอดจนถึงการสร้างองค์ความรู้ที่เท่าเทียมกันของผู้มีส่วนได้เสียในการฟื้นฟูที่ว่างสาธารณะ โดยเฉพาะทางฝ่ายชุมชนที่ขาดทางเลือกในการมีส่วนร่วม และโอกาสในการเข้าถึงโครงสร้างทางการเมือง

กระบวนการสร้างอำนาจให้แก่ชุมชนจึงเป็นมูลฐานสำคัญในการที่ชุมชน [90] ที่จะเคลื่อนการพัฒนา ไม่เพียงแต่การฟื้นฟูที่ว่างสาธารณะ ในชุมชนเท่านั้น แต่รวมไปถึงการพัฒนาชุมชนในด้านอื่น ๆ เช่น การพัฒนาที่อยู่อาศัย การพัฒนาสภาพแวดล้อม ตลอดจนไปถึงการพัฒนาคุณภาพชีวิตให้ดียิ่งขึ้น เหล่านี้ต้องอาศัยการมีส่วนร่วมในระดับล่างจากสมาชิกที่แท้จริงของชุมชน และการสร้างกระบวนการประชาธิปไตยในระดับชุมชนให้เกิดขึ้น สิ่งที่สำคัญประการสุดท้ายคือ การเข้าใจโครงสร้างอำนาจในทางการเมือง โครงสร้างความสัมพันธ์ในชุมชนในระดับกลุ่มมากกว่าในระดับองค์กร จะช่วยให้สามารถเข้าใจโครงสร้างความสัมพันธ์เชิงอำนาจในระดับจุลภาค ซึ่งมีผลอย่างมีนัยยะสำคัญในการวางยุทธศาสตร์เพื่อขับเคลื่อนกระบวนการพัฒนา ตามเงื่อนไขบริบททางการเมืองที่เป็นจริง ไม่ใช่บริบทในอุดมคติที่ทุกฝ่ายเท่าเทียมกัน [91]

รายการอ้างอิง (References)

- [1] ขณะนั้นอยู่ระหว่างช่วงปลายของการดำเนินแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 3.
- [2] โครงการเมืองใหม่, ฝ่าย. (2535). สรุปสาระสำคัญของโครงการเมืองใหม่บางพลี. กรุงเทพฯ: การเคหะแห่งชาติ กระทรวงมหาดไทย.
- [3] ดูอ้างอิง 2.
- [4] Park (1925) ได้กำหนดนิยามลักษณะเมืองตามแนวความคิด Ecological community โดยมีคุณลักษณะของชุมชนที่สำคัญ 3 ประการ คือ
 - 1) ผู้คนในชุมชนสัมพันธ์กันผ่านขอบเขตทางกายภาพของพื้นที่
 - 2) ผู้คนในชุมชนมีความผูกพันระดับลึกกับพื้นที่อาศัย และ
 - 3) คราวเรือนแต่ละหลังมีความสัมพันธ์แบบถ้อยที่ถ้อยอาศัย.
- [5] Park, R. E. et al. (eds.) (1925). The City. Chicago: The University of Chicago Press.
- [6] คณะผู้วิจัย เลือกใช้คำว่า open space เนื่องจากมีความหมายมากกว่า greenery เพราะสภาพส่วนมากของที่ว่างสาธารณะ ไม่ได้มีการกำหนดกิจกรรมที่ต้องการให้เกิดขึ้นอย่างชัดเจนในเชิงกายภาพ เพียงแต่กำหนดให้เป็นพื้นที่ซึ่งผู้พักอาศัยในละแวกบ้านเข้าไปใช้ประโยชน์เพื่อการนันทนาการ.
- [7] การเคหะฯ เป็นผู้ดูแลพื้นที่ส่วนกลางทั้งหมดในช่วงเริ่มต้นของโครงการ และได้ประสบปัญหาด้านการบริหารจัดการ ด้านการเงิน ทำให้ขาดความสามารถในการดูแลพื้นที่สาธารณะดังกล่าวให้อยู่ในสภาพดี โดยภายหลังเมื่อได้ทำการขายโครงการหมดแล้ว จึงได้อนพื้นที่สาธารณะ เช่น สวนสาธารณะ ถนน ตลอดจนสาธารณูปโภคต่าง ๆ ให้หน่วยงานราชการท้องถิ่นดูแล.
- [8] เทศบาลตำบลบางเสาธง. (2545ก). ข้อมูลพื้นฐานเทศบาลตำบลบางเสาธง. เอกสารถ่ายสำเนา (15 มกราคม 2546).
- [9] ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ผู้อำนวยการกองช่าง เทศบาลตำบลบางเสาธง มิถุนายน 2546.
- [10] Jacobs, J. (1961). The Death and Life of Great American Cities. London: Random House, 104.
- [11] อภิศักดิ์ ใฝ่ท่าคำ. (2542). แนวทางการพัฒนาพื้นที่ว่างสาธารณะสำหรับชุมชนเมือง: กรณีศึกษา เมืองขอนแก่น. วิทยานิพนธ์ปริญญาการวางผังภาคและเมืองมหาบัณฑิต จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- [12] Alexander, C. et al. (1977). A Pattern Language: Town Building Construction. New York: Oxford University Press.
- [13] มนเฑียร อัดถจรรยา. (2544). "แนวทางการออกแบบสภาพแวดล้อมที่ว่างในชุมชน เพื่อให้เกิดการรวมกลุ่มของผู้อยู่อาศัย: กรณีศึกษาคอนโดมิเนียมเมธาวาประหยัด." หน้าจั่ว: วารสารวิชาการ คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร. 18, 130.
- [14] Jacobs, 115.
- [15] วิมลสิทธิ์ ทรายงู. (2535). พฤติกรรมมนุษย์กับสภาพแวดล้อม มูลฐานทางพฤติกรรม เพื่อการออกแบบและวางแผน. พิมพ์ ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 293.
- [16] Jacobs, 111.
- [17] ตัวแปรเหล่านี้ของผู้ใช้ที่ว่างสาธารณะ มีความสัมพันธ์โดยตรงกับลักษณะอาชีพ ซึ่งในชุมชนนิคมอุตสาหกรรมในเขตเมืองใหญ่ มีกลุ่มอาชีพหลัก ๆ โดยทั่วไปคือ กลุ่มผู้ใช้แรงงานในโรงงาน (blue collar) และกลุ่มชนชั้นกลางในเมือง (white collar)
- [18] พีรวรรณ พงศ์ไพบูลย์. (2538). แนวทางการจัดเตรียมสวนสาธารณะระดับชุมชน ระดับเขตหรือย่าน และระดับเมือง: กรณีศึกษาผังเมืองรวมเมืองชลบุรี จังหวัดชลบุรี. วิทยานิพนธ์ปริญญาการวางผังภาคและเมืองมหาบัณฑิต สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง.
- [19] Taylor, L. (ed.) (1979). Urban Open Spaces. New York: The Cooper-Hewitt Museum, The Smithsonian Institution's National Museum of Design.
- [20] ดูอ้างอิง 19.
- [21] ดูอ้างอิง 12.
- [22] Fainstein, S. and Campbell, S. (2002). Readings in Urban Theory. 2nd Editions, Oxford: Blackwell.
- [23] Allmendinger, P. and Tewdwr-Jones, M. (eds.). (2002). Planning Futures: New Directions for Planning Theory. London: Routledge.

- [24] Goldsmith, M. (2001). "Urban Governance.", 325-35. in R. Paddison (ed.), *Handbook of Urban Studies*. London: Sage.
- [25] ในประเทศตะวันตก โดยเฉพาะในสหรัฐอเมริกาและอังกฤษ รัฐสวัสดิการได้ประสบความสำเร็จความไม่มีประสิทธิภาพและความไม่โปร่งใสของการบริหารจัดการสวัสดิการสาธารณะ อันนำไปสู่กระบวนการเปลี่ยนกระบวนทัศน์ในการบริหารรัฐกิจ จากกระบวนการวางแผนจากบนลงล่าง (top-down approach) เป็นกระบวนการวางแผนจากล่างสู่บน (bottom-up approach) มากยิ่งขึ้น รวมถึงการแปรรูป (privatization) สาธารณูปโภคบางอย่างเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพ ตลอดจนถึงการสร้างธรรมเนียมปฏิบัติเพื่อให้สถาบันอื่น ๆ ในสังคม เข้ามามีส่วนในการแก้ปัญหา (participation and partnership) (ดู Friedmann, 1987; Healey, 1997; Sandercock, L. (1998). *Towards Cosmopolis: Planning for Multicultural Cities*. New York: Wiley).
- [26] Martin, J.A. and Pentel, P.R. (2002). "What the Neighbors Want: The Neighborhood Revitalization Program's First Decade." *Journal of American Planning Association*. 68(4), 435-49.
- [27] Chaskin, R. (2001). "Building Community Capacity: A Definitional Framework and Case Studies from A Comprehensive Community Initiative." *Urban Affairs Review*. 36(3), 291-323.
- [28] Kearns, A. and Parkinson, M. (2001). "The Significance of Neighborhood." *Urban Studies*. 38(12), 2103-10.
- [29] Fainstein, S. and Hirst, C. (1996). "Neighborhood Organizations and Community Planning: The Minneapolis Neighborhood Revitalizing Program." In W. D. Keating, N. Krumholz, and P. Star (eds.). *Revitalizing Urban Neighborhood*. Kansas: University Press of Kansas.
- [30] Davoudi, S. (1995). "City Challenge: The Three Way of Partnership." *Planning Practice and Research*. 10 (3/4), 333-44.
- [31] Lowndes, V. and Skelcher, C. (1998). "The Dynamics of Multi-Organizational Partnerships: An Analysis of Changing Modes of Governance." *Public Administration*. 76, 313-33.
- [32] Wacker, C. *et al.* (1999). "Partnership for Urban Environmental Management: The Roles of Urban Authorities, Researchers and Civil Society." *Environment and Urbanization*. 11(2), 113-25.
- [33] Arnstein, S. R. (1969). "A Ladder of Community Participation." *Journal of American Institute of Planners*. 35(4), 216-44.
- [34] Osborne และ Gaebler (1992) เช่นเดียวกับ Jessop (1997) (Jessop, B. (1997). "The Entrepreneurial City: Re-Imaging Localities, Redesign Economic Governance, or Restructuring Capital.", 28-41. in N. Jewson and S. Macgregor (eds.), *Transforming Cities: Contested Governance and New Spatial Divisions*. London: Routledge) ได้เสนอการเปลี่ยนกระบวนทัศน์การบริหารจัดการของภาครัฐให้เป็นการจัดการเชิงรุกโดยเสนอให้ใช้แนวคิดของการบริหารของภาคเอกชนในการบริหารจัดการ.
- [35] Wakely, P. (2000). "Capacity Building for Better Cities." <http://www.gdrc.org/uem/capacity-build.html>. Accessed on May 5th 2000.
- [36] Peltenburg, M. *et al.* (1996). *Building Capacity for Better Cities*. Rotterdam: Institute of Housing and Urban Development Studies.
- [37] เช่น การให้พื้นที่ว่างสาธารณะโดยภาคเอกชน โดยนารายได้ดังกล่าวเป็นค่าใช้จ่ายในการดูแลพื้นที่ๆ.
- [38] Fischer, R. and Kling, J. (eds.) (1993). *Mobilizing the Community: Local Politics in the Era of Global City*. London: Sage.
- [39] Lepofsky, J. and Fraser, J. C. (2003). "Building Community Citizens: Claiming the Right to Place-making in the City." *Urban Studies*. 40(1), 127-42.
- [40] Sanoff, H. (2000). *Community Participation Methods in Design and Planning*. Singapore: Wiley.
- [41] Hunter, F. (1953). *Community Power Structure: A Study of Decision Maker*. Chapel Hill, NC: The University of North Carolina Press.

- [42] Jon Pirre (1999) ได้สรุปลักษณะการจัดการรูปแบบการจัดการรัฐตามแนวความคิดธรรมาภิบาลไว้สี่แนวทาง ได้แก่ Managerial, Progrowth, Corporatist และ Welfare governance ซึ่งสองแบบแรกเป็นแนวทางการจัดการโดยมีแนวทางการใช้กลไกตลาดในการฟื้นฟู โดยคำนึงถึงประสิทธิภาพในการให้บริการสาธารณะเป็นการเป็นสำคัญ ส่วนสองแบบหลังเป็นแนวทางที่คำนึงถึงผู้มีส่วนได้เสีย โดยยึดหลักความเท่าเทียมเป็นสำคัญ.
- [43] Pierre, J. (1999). "Models of Urban Governance: The Institutional Dimension of Urban Politics." *Urban Affairs Review*. 34(3), 372-96.
- [44] ดูอ้างอิง 15.
- [45] พงศ์ศักดิ์ วัฒนสินธุ์. (2543). "การวางผังและออกแบบกายภาพชุมชน." สถาบันตุลาการ: วารสารวิชาการ คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. 1, 163-177.
- [46] ปรางศิริ สุกใส. (2545). พื้นที่เพื่อการนันทนาการของผู้อยู่อาศัยภายในอาณาเขตของอาคารชุดพักอาศัยระดับราคาสูงในกรุงเทพฯ: การจัดทำที่มี-ความต้องการ-และการเข้าใช้. วิทยานิพนธ์ปริญญาการวางผังเมืองและภาคมหาดบัณฑิต สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง.
- [47] ดูอ้างอิง 19.
- [48] ดูอ้างอิง 10.
- [49] สถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยขอนแก่น. (2540). องค์การชุมชน: กลไกเพื่อแก้ปัญหาและพัฒนาสังคม. กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.
- [50] ดูอ้างอิง 29.
- [51] ดูอ้างอิง 27.
- [52] ดูอ้างอิง 33.
- [53] Friedmann, J. (1987). *Planning in Public Domain: From Knowledge to Action*. New Jersey: Princeton University Press.
- [54] ดูอ้างอิง 26.
- [55] ดูอ้างอิง 35.
- [56] Osborne, D. and Gaebler, T. (1992). *Reinventing Government: How the Entrepreneurial Spirit is Transforming the Public Sector*. New York: Addison-Wesley.
- [57] Healey, P. (1997). *Collaborative Planning: Shaping Places in Fragmented Society*. London: Palgrave.
- [58] ดูอ้างอิง 43.
- [59] ดูอ้างอิง 30.
- [60] ดูอ้างอิง 31.
- [61] ดูอ้างอิง 32.
- [62] ดูอ้างอิง 56.
- [63] ดูอ้างอิง 35.
- [64] ดูอ้างอิง 38.
- [65] ดูอ้างอิง 36.
- [66] ดูอ้างอิง 39.
- [67] ดูอ้างอิง 40.
- [68] เทศบาลตำบลบางเสาธง. (2545ข). สรุปปัญหาสิ่งแวดล้อมและพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน: เคหะเมืองใหม่บางพลี การนิคมอุตสาหกรรมบางพลี เทศบาลตำบลบางเสาธง. เอกสารถ่ายสำเนา (15 มกราคม 2546).
- [69] ดูอ้างอิง 8.
- [70] ณัฐวุฒิ อัสวโกวิทวงศ์ และสุชฎมาภรณ์ จงภักดี. (2547). การฟื้นฟูพื้นที่ว่างสาธารณะในชุมชนที่อยู่อาศัยของรัฐ กรณีศึกษา: โครงการ เมืองใหม่บางพลี วาระที่ 1 การเคหะแห่งชาติ. กรุงเทพฯ: สภาวิจัยแห่งชาติ.

- [71] ชุมชนที่เป็นแบบ Site & Service เกือบทั้งหมด พื้นที่ว่างสาธารณะบางส่วนกลายเป็นพื้นที่จอดรถ เนื่องจากแบบบ้านแบบ Site & Service ไม่มีถนนสำหรับรถยนต์ภายในชุมชน (ถนนในชุมชนปัจจุบันมีความกว้างเพียง 2 เมตร) ซึ่งผังแม่บทที่วางไว้ไม่สนองต่อพฤติกรรมการใช้รถยนต์ที่เพิ่มมากขึ้น และการเลื่อนฐานะทางเศรษฐกิจของผู้อาศัย จากผู้ใช้แรงงานในสมัยนั้นกลายเป็นกลุ่มชนชั้นกลาง ระดับล่าง.
- [72] ชุมชนในนิคมอุตสาหกรรมในโครงการเมืองใหม่บางพลี พบว่ามีผู้อยู่อาศัยที่เป็นประชากรแฝงจำนวนมาก กล่าวคือ ผู้อยู่อาศัยที่ไม่ได้มีภูมิลำเนาในพื้นที่ แต่เข้ามาเช่าหอพักอยู่และทำงานที่เกี่ยวข้องกับนิคมอุตสาหกรรม (ร้อยละ 59 ของผู้ตอบแบบสอบถามเช่าหอพักอยู่).
- [73] ดูอ้างอิง 57.
- [74] Shirlow, P. and Murtagh, B. (2004). "Capacity Building, Representation and Intracommunity Conflict." *Urban Studies*. 41(1), 57-70.
- [75] การเคหะฯ ยังคงถือกรรมสิทธิ์ในพื้นที่ผืนดังกล่าว โดยมีได้ทำการโอนย้ายให้กับทางเทศบาลแต่อย่างใด โดยสาธารณูปโภคส่วนอื่น ๆ นั้นได้โอนย้ายให้ทางเทศบาลหมดแล้ว.
- [76] ถนนสายประธานซึ่งมีการสัญจรของรถบรรทุกเข้า-ออก ของนิคมอุตสาหกรรม ทำให้สภาพถนนชำรุดเป็นประจำ.
- [77] ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ ปลัดเทศบาล มิถุนายน 2546.
- [78] ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ ผู้แทนชุมชน 50 ริมคลอง และชุมชน 204.
- [79] ดูอ้างอิง 31.
- [80] ดูรายละเอียดในรายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์.
- [81] ดูอ้างอิง 30.
- [82] Asian Development Bank. (2004). "Elements of Governance." http://www.adb.org/Governance/gov_elements.asp. Accessed on December 7th 2004.
- [83] ดูอ้างอิง 24.
- [84] ดูอ้างอิง 56.
- [85] Hunter, F. (1953). *Community Power Structure: A Study of Decision Maker*. Chapel Hill, NC: The University of North Carolina Press.
- [86] ดูอ้างอิง 22.
- [87] ดูอ้างอิง 53.
- [88] Friedmann, J. (1998). "The New Political Economy of Planning: The Rise of Civil Society.", 19-35. in M. Douglass and J. Friedmann. (eds.) *Cities for Citizens*. Chichester: Wiley.
- [89] ดูอ้างอิง 57.
- [90] ดูอ้างอิง 49.
- [91] Flyvbjerg, B and Richardson, T. (2000). "Planning and Foucault." in P. Allmendinger and M. Tewdwr-Jones (eds.), *Planning Futures: New Directions for Planning Theory*. London: Routledge.